

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

Lica nestala usljed sukoba na Kosovu i njegovih posljedica:

Pregled stanja, 2017. godina

Projekt finansira EU, a upravlja Kancelarija Evropske unije na Kosovu

Provodi Međunarodna komisija za nestala lica

Priština 2017.

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

Izdavanje ovog izvještaja podržava Evropska unija. Sadržaj izvještaja je isključiva odgovornost Međunarodne komisije za nestala lica te ni na koji način ne predstavlja stavove Evropske unije.

Projekt finansira EU, a upravlja Kancelarija Evropske unije na Kosovu

Provodi Međunarodna komisija za nestala lica

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

PREDGOVOR

Naslijeđe sukoba ostavlja dubok trag na odnose između naroda i država i može otežati napore na izgradnji održivog mira i pomirenja. Jedan od najozbiljnijih izazova predstavlja rješavanje pitanja velikog broja nestalih lica, posebno kada su ti nestanci posljedica sukoba i povreda ljudskih prava. To uključuje i međusobno povezana politička, pravna, tehnička i društvena pitanja koja zahtijevaju efikasno rješenje sa ciljem ponovne uspostave vladavine zakona, razvijanja demokratskog društva kroz funkcionalne, odgovorne i pravedne institucije i omogućavanja porodicama nestalih lica da ostvare pristup svojim pravima, pravdi i reparacijama.

Sukob na Kosovu završen je prije sedamnaest godina. Vlasti Kosova i Srbije, kao i međunarodna zajednica ulažu ogromne napore u traganje za nestalima i njihovu identifikaciju. Terenske aktivnosti rezultovale su pronalaženjem i identifikacijom više od 6.000 slučajeva posmrtnih ostataka na teritoriji Kosova i gotovo 900 na teritoriji Srbije. Na osnovu efikasnog forenzičkog rada, uključujući i testiranje DNK, riješeno je više od 2.500 slučajeva nestalih lica od 2002. godine. Oko 2.000 slučajeva riješeno je na osnovu klasičnih metoda identifikacije, uključujući vizuelno prepoznavanje, prije 2002. godine.¹ Danas se broj nestalih lica procjenjuje na više od 1.600.²

Nakon završetka sukoba, nestala lica su pronađena na različitim lokacijama – od Batajnice (u blizini beogradskog aerodroma), Bajine Bašte i Petrovog Sela u Srbiji do gotovo svake opštine na Kosovu. Kao posljedica upravljačkih struktura uspostavljenih nakon sukoba proces pronalaženja i identifikacije nestalih lica na Kosovu i u Srbiji odvijao se različito. Na Kosovu je zadatak pronalaženja i identifikacije nestalih lica u početku bio u rukama Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) koji je taj posao obavljao od 1999. do 2000. godine. Primarna tehnička odgovornost bila je kod Privremene administrativne misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), a nakon 2008. godine Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu (EULEX).

Za razliku od toga, u Srbiji domaće institucije imaju primarnu odgovornost za pronalaženje i identifikaciju lica nestalih u sukobu na Kosovu. Nešto slično se odvijalo i u drugim državama zapadnog Balkana (Hrvatska i Bosna i Hercegovina), gdje naponi da se riješi pitanje nestalih osoba nisu stali na tehničkom rješavanju slučajeva nestalih lica, nego su otišli dalje, u smislu jačanja domaćih mehanizama, na osnovu domaćih zakona i institucija vladavine prava. Ono što razlikuje proces na Kosovu od procesa u ostalim državama zapadnog Balkana je ograničeno aktivno i operativno učešće u procesu, sa prividom da se vlasništvo nad procesom nalazi u rukama domaćih institucija Kosova. Drugim riječima, Kosovo je jedino u regiji gdje, sve do danas, procesom pronalaženja i identifikacije nestalih lica upravljaju međunarodni akteri. EULEX do danas zadržava isključivi mandat za rješavanje pitanja nestalih lica. Pored toga, napredak u smislu pronalaženja i identifikacije nestalih lica dramatično je usporen tokom posljednjih deset godina.

Uprkos tome, kosovske institucije posljednjih godina preuzimaju sve veću odgovornost za otkrivanje sudbine i pronalaženje posmrtnih ostataka nestalih lica. Ovakav razvoj situacije potrebno je pohvaliti i podržati, kako bi se vlastima otvorio prostor da svoje obaveze ispune bez diskriminacije, na transparentan i odgovoran način. Domaći procesi rješavanja pitanja nestalih pomažu osigurati da se tom pitanju pristupa na sveobuhvatniji način, čime se društvu omogućava da procjeni situaciju,

---

¹ Komentare o tehničkoj procjeni implementacije standarda za Kosovo pripremio Specijalni predstavnik UNSG za Kosovo, 30. novembar 2007. godine

² Na osnovu zahtjeva za traženje, krajem 2016. godine MKCK je imao 1.665 aktivnih slučajeva nestalih lica na konsolidovanoj listi za Kosovo. U tom periodu se u ICMP-ovoj bazi podataka nalazi 1.876 aktivnih slučajeva nestalih lica za koje nije pronađena podudarnost sa genetičkim referentnim podacima članova porodica nestalih.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

razmotri raspoloživa rješenja i preuzme odgovornost kako za uspjehe i tako i za nedostatke u procesu.

Problem statusa Kosova utiče na odnose između Kosova i Srbije i predstavlja ozbiljan izazov za dalji razvoj saradnje između Beograda i Prištine u smislu rješavanja pitanja nestalih lica. Uprkos činjenici da Srbija ne priznaje Kosovo kao nezavisnu državu, dvije zemlje su tokom posljednjih godina potpisale ključne ugovore u oblastima pravosuđa, energije, telekomunikacija, te u vezi sa Zajednicom srpskih opština na Kosovu. Treba ohrabrivati užu saradnju između Kosova i Srbije na rješavanju pitanja nestalih lica i to sa ciljem podržavanja domaćih mehanizama kao nosilaca procesa, čime se postižu trajna poboljšanja u smislu mira, pravde i pomirenja.

Međunarodna komisija za nestala lica (ICMP) u proces se uključila 1999. godine i koncentrisala na jačanje domaćih kapaciteta za rješavanje pitanja nestalih lica na pouzdan način. Rad ICMP-a na Kosovu fokusiran je na to da se osigura potpuna transparentnost i poštovanje standarda u zaštiti ljudskih prava u procesu utvrđivanja sudbine i pronalaženja posmrtnih ostataka nestalih. ICMP je pomogao u osnivanju i jačanju domaćih institucija koje su odgovorne za rješavanje pitanja nestalih lica u Srbiji, ali i na Kosovu. ICMP podržava napore na poboljšanju dijaloga između Beograda i Prištine, a od 2006. godine i osnivanja kosovske Komisije za nestala lica, radi na unapređenju njenog kapaciteta. Paralelno radi na poboljšanju uključenosti porodica nestalih lica kao ključnog elementa u procesu, pomažući im da ostvare pristup pravima i zahtijevaju odgovornost vlasti. Od 2001. godine ICMP pruža tehničku pomoć vladi Srbije u procesu pronalaženja, ekshumacije i identifikacije lica nestalih u sukobu na Kosovu. ICMP je 2003. godine sa UNMIK-om potpisao sporazum o pružanju pomoći u procesu identifikacija na temelju analize DNK, a od decembra 2008. godine ICMP pomaže EULEX-u putem testiranja DNK i provjere podudarnosti profila DNK u svrhu identifikacije nestalih.

Jedan od problema koji se mora riješiti kako bi se omogućilo dalje odvijanje procesa jeste pitanje 400 setova neidentifikovanih posmrtnih ostataka koji se nalaze u mrtvačnici u Prištini, a koji mogu biti rezultat pogrešnih identifikacija iz 1999. i 2000. godine, prije uvođenja testiranja DNK kao primarnog načina identifikacije ljudi. Prikupljanje dodatnih genetičkih referentnih uzoraka članova porodica koje su identifikovale svoje nestale na osnovu klasičnih metoda, tj. bez primjene analize DNK, može dovesti do rješavanja značajnog broja slučajeva neidentifikovanih posmrtnih ostataka u mrtvačnici u Prištini i ukazati na pravi način za rješavanje problema pogrešnih identifikacija. ICMP saraduje sa vlastima, partnerskim organizacijama i porodicama nestalih lica na pokretanju ovog procesa.

Porodice nestalih lica neprekidno traže od predstavnika vlasti na Kosovu i u Srbiji otvoren i transparentan proces rješavanja međusobno povezanih pitanja pogrešnih identifikacija i NN slučajeva (neidentifikovanih posmrtnih ostataka). Jedan od zaključaka sa nedavnog sastanka porodica nestalih lica, kojem su prisustvovali članovi porodica nestalih kosovskih Srba i Albanaca, a čiji je domaćin bio NJ.V. Princ od Velsa u Clarence House-u u martu 2017. godine, bio je da države treba da poduzmu koordinisane aktivnosti na rješavanju slučajeva neidentifikovanih posmrtnih ostataka na sistematičan način i riješe problem pogrešnih identifikacija koje su nastale prije primjene analize DNK u procesu identifikacije.

ICMP-ova uloga u rješavanju pitanja nestalih u sukobu na Kosovu čini dio obimnog napora koji uključuje veliki broj lica i organizacija tokom godina. Radi se o domaćim i međunarodnim institucijama koje su godine svog rada posvetile procesu rješavanja pitanja nestalih lica na Kosovu. Domaće institucije na Kosovu su: Komisija za nestala lica Kosova, Kosovski zavod za sudsku medicinu i Specijalno tužilaštvo Kosova. Domaće institucije u Srbiji su: Komisija za nestala lica Srbije, Tužilaštvo za ratne zločine i Posebni odjel za ratne zločine. Međunarodne institucije, kojima se upućuje zahvala su: MKSJ, snage NATO-a na Kosovu (KFOR), Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu, Kancelarija UNMIK-a za nestala lica i sudsku medicinu, Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE), Vijeće Evrope

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

(VE) Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP), EULEX, Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) i Amnesty International.

Pored toga, Centar za ljudska prava i Centar za humanitarno pravo iz Beograda i Prištine, te Balkanska istraživačka mreža (BIRN) neumorno rade na izvještavanju o ovom pitanju. Kosovska kancelarija Inicijative mladih za ljudska prava podstiče održavanje godišnjih komemoracija posvećenih licima nestalim u sukobu na Kosovu kako bi ovo pitanje ostalo u žiži javnosti.

Ovaj izvještaj posvećen je preživjelima i porodicama lica nestalih u sukobu na Kosovu, koji su jedinstveni u zahtjevu da se provede ispravna istraga svih slučajeva nestalih lica i daju odgovori za gotovo 10.000 preživjelih članova porodica koji još uvijek čekaju informaciju o sudbini i okolnostima nestanka njihovih voljenih. Ključno je da vlasti u Beogradu i Prištini pronađu bolji način za saradnju i rješavanje preostalih slučajeva nestalih lica i da ostanu posvećeni pravima porodica nestalih na istinu, pravdu i reparacije, bez obzira na njihovu etničku pripadnost, vjersko ili nacionalno porijeklo ili ulogu nestalog lica u sukobu.

Ovo je treći ICMP-ov izvještaj o pregledu stanja u procesu pronalaženja i identifikacije lica nestalih usljed sukoba na Kosovu. Nažalost, od 2010. godine i objavljivanja prethodnog izvještaja ostvaren je minimalan napredak. ICMP se nada da će ovaj izvještaj pomoći u organizovanju budućih radnji vlasti Kosova i Srbije, međunarodne zajednice i udruženja porodica nestalih lica u procesu efikasnog rješavanja pitanja nestalih lica.

Kathryne Bomberger
Generalna direktorica ICMP-a

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

SADRŽAJ

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

Popis tabela i slika

Tabela 1	Vremenski okvir preuzimanja odgovornosti institucija odgovornih za ekshumacije na teritoriji Kosova
Tabela 2	Ekshumacije koje su proveli forenzički timovi MKSJ-a i pronađeni setovi posmrtnih ostataka
Tabela 3	Ekshumacije koje je provela Jedinica za nestala lica UNMIK CIVPOL-a i pronađeni setovi posmrtnih ostataka
Tabela 4	Ekshumacije koje je provela KNLSM i pronađeni setovi posmrtnih ostataka
Tabela 5	Ekshumacije koje proveo OSM/ZSM (EULEX/Ministarstvo pravde)
Slika 1	Broj terenskih ekshumacija i broj ekshumiranih setova posmrtnih ostataka po godinama, 1999-2016.
Slika 2	Dostavljeni Jedinstveni izvještaji o podudaranju DNK po godinama
Slika 3	Broj nestalih lica prikazan kroz setove prikupljenih referentnih uzoraka DNK broj setova bez pronađene podudarnosti
Slika 4	Broj jedinstvenih postmortalnih profila koje je ICMP izolovao u periodu 2002-2016.
Slika 5	Izvještaji o reasocijaciji dostavljeni u periodu 2002-2016.
Slika 6	Broj setova referentnih profila DNK bez podudarnosti i broj jedinstvenih PM profila bez podudarnosti

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

SKRAĆENICE

BJRM	Bivša jugoslovenska republika Makedonija
CCIU	Centralna jedinica za krivičnu istragu (Central Criminal Investigation Unit)
CIVPOL	Civilna Policija UN-a
DNK	Dezoksiribonukleinska kiselina
EKLJP	Evropska konvencija o ljudskim pravima
ES	Evropski savjet
EUK/EUSR	Kancelarija EU na Kosovu/Specijalni predstavnik EU za Kosovo
EULEX	Misija za vladavinu prava Evropske unije
FRJ	Federalna Republika Jugoslavija
ICMP	Međunarodna komisija za nestala lica
iDMS	ICMP-ov Sistem upravljanja podacima za identifikaciju
JIRZ	Jedinica za istraživanje ratnih zločina
JNL	Jedinica za nestala lica
KAF	Kosovska agencija za forenziku
KFOR	Međunarodne mirovne snage pod vodstvom NATO-a na Kosovu
KNLSM	Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog križa
MKSJ	Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju
MP	Ministarstvo pravde
NATO	Organizacija sjevernoatlantskog ugovora (North Atlantic Treaty Organization)
NN	Bez imena (No name)
OIC	ICMP-ov Centar za online upit (ICMP’s Online Inquiry Center)
OSCE	Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju (Organization for Security and Cooperation in Europe)
OSM	Odjel za sudsku medicinu
OVK	Oslobodilačka vojska Kosova
PIS	Privremene institucije samouprave
PM	Postmortalni
RG	Radna grupa za nestala lica u vezi sa događajima na Kosovu
RS	Republika Srbija
ST	Specijalističko tužilaštvo
STK	Specijalno tužilaštvo Kosova
STR	Kratki uzastopno ponavljajući nizovi (Short Tandem Repeats (DNA))
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	Razvojni program ujedinjenih naroda (United Nations Development Program)
UNMIK	Privremena uprava Ujedinjenih nacija na Kosovu (United Nations Mission in Kosovo)
VPGNL	Vladina politička grupa za nestala lica
VRIC	Komisija za pronalaženje i identifikacija žrtava (Victim Recovery and Identification Commission)
ZSM	Zavod za sudsku medicinu

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

POJMOVNIK

DNK

DNK je lančana molekula koja čini nasljedni materijal prisutan u gotovo svim ćelijama ljudskog tijela. Polovina DNK nasljeđuje se od majke, a druga polovina od oca. DNK sadrži biološke informacije neophodne za izgradnju i održavanje naših tijela, dok pri tome određuje brojne karakteristične osobine čovjeka.

REFERENTNI PORODIČNI UZORAK DNK

Genetički referentni uzorak mogu biti kapljice krvi ili bukalni bris (bris unutrašnje strane obraza – štapićem sa pamučnim vrhom uzimaju se ćelije sa DNK). Referentne uzorke daju bliži članovi porodice nestalog lica. DNK se izoluje iz referentnog uzorka i poredi sa DNK izolovanom iz posmrtnih ostataka sa ciljem pronalaženja podudarnosti između njih.

POSTMORTALNI UZORAK

Postmortalni uzorak može biti mali dio kosti ili zuba koji se uzima sa posmrtnih ostataka.

PROFIL DNK

Kada se DNK testira u svrhu identifikacije nestalih lica, analiziraju se određeni mali dijelovi ili mjesta na DNK. Ti različiti dijelovi su vrlo varijabilni i mogu biti prisutni u velikom broju ili u kombinacijama. Karakteristike DNK na tim lokacijama mogu se pisati u obliku numeričkih oznaka koje se nazivaju profil DNK. Svaki čovjek (osim identičnih blizanaca) ima jedinstven profil DNK.

PODUDARNOST DNK

Podudarnost DNK je pojam kojim se opisuje konzistentnost između profila DNK izolovanog posmrtnih ostataka i profila DNK izolovanog iz referentnih porodičnih uzoraka. Podudarnost DNK pruža vrlo visok stepen vjerovatnoće da su posmrtni ostaci povezani sa porodicom.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

I. UVOD

Skoro 18 godina po završetku borbi na Kosovu, sudbina nestalih – kao tragično naslijeđe sukoba iz 1998-1999. godine i njegovih posljedica – ostaje kritično pitanje za poratni oporavak na Kosovu, ali i u Srbiji. Napredak je, međutim, sve teži. Ovaj problem utiče na sve zajednice; ako se ne riješi na nepristran i objektivan način, održavaće atmosferu nepovjerenja i jačati nestabilnost upravljanja i regionalnog mira i sigurnosti. Od oko 4.500 lica nestalih usljed sukoba 1998-1999. godine i njegovih posljedica, posmrtni ostaci više od 2.500 lica su identifikovani zahvaljujući pomoći ICMP-a i primjeni napredne tehnologije testiranja DNK.

Kao i u drugim zemljama Zapadnog Balkana koje se bore sa problemom nestalih lica, broj posmrtnih ostataka ekshumiranih iz tajnih grobnica u značajnom je padu od 2005. godine, a pitanje nestalih lica negativno utiče na odnose između Albanaca i Srba na Kosovu, kao i na odnose između Kosova i Srbije, čime se umanjuju izgledi za normalizaciju odnosa i pomirenje.

Ovo je ICMP-ov treći izvještaj o pregledu stanja, nakon izvještaja objavljenih 2005.³ i 2010. godine.⁴ ICMP i dalje smatra problematičnom činjenicu da je tokom duže od deset godina ostvaren zanemariv napredak u procesu pronalazjenja nestalih. Ključni razlozi za izostanak napretka u procesu pronalazjenja nestalih i analiza potencijalnog problema pogrešnih identifikacija još uvijek nisu analizirani na pravi način. Uz to, naponi da domaće institucije na Kosovu preuzmu vodeću ulogu u ovom procesu do sada su bili minimalni, što ne obećava dalju održivost rješavanja pitanja nestalih lica.

Izvještaj analizira institucije i kontekst u kojem se odvija potraga za nestalima; poredi različite pristupe rješavanju pitanja nestalih u Srbiji i na Kosovu; daje pregled zakonodavnih odredbi koje se odnose na nestala lica na Kosovu; razmatra važnu ulogu porodica nestalih, sistema baza podataka koji se primjenjuju u vođenju i pregledu slučajeva nestalih lica i analizira značaj testiranja DNK u svrhu identifikacije nestalih u sukobu na Kosovu. Na kraju su iznesene preporuke za dalji nastavak procesa.

II. ISTORIJSKI KONTEKST

U vrijeme Socijalističke federalne republike Jugoslavije (1946-1990.) teritorija Kosova je bila pokrajina Srbije. Ustav Jugoslavije iz 1974. godine Kosovu daje određenu autonomiju, omogućivši mu da ima vlastitu administraciju, skupštinu i pravosuđe; uz članstvo u kolektivnom predsjedništvu i jugoslovenskom Parlamentu, u kojem je imalo pravo veta. Rastuće tenzije u pokrajini eskalirale su tokom 80-tih godina 20. vijeka, kako su kosovski Albanci zahtijevali status republike unutar Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Godine 1989. Miloševićeva administracija ograničila je specijalni autonomni status koji je Kosovu dodijeljen u skladu sa Ustavom iz 1974. godine. Kosovski Albanci su odgovorili nenasilnim pokretom čiji je konačni cilj bio da se ostvari nezavisnost. Sa početkom raspada Jugoslavije u prvoj polovini 1990-tih, rasle su i tenzije na teritoriji Kosova. Srpska manjina na Kosovu željela je da ostane unutar Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) (Srbija i Crna Gora), dok su kosovski Albanci tražili samoopredjeljenje i nezavisnost Kosova. Nenasilna sredstva za sticanje nezavisnosti zamijenila su militantna sredstva

---

³ Vidjeti *Situacija na Kosovu: pregled stanja*, ICMP.FSD.18.05.doc:
<http://www.icmp.int/wp-content/uploads/2007/11/icmp-fsd-18-05-1-doc.pdf>.

⁴ Vidjeti *Situacija na Kosovu: pregled stanja*, ICMP.DG.264.4.doc:
<http://www.icmp.int/wp-content/uploads/2007/11/icmp-dg-264-4-doc-general.pdf>.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

sredinom 1990-tih. Sukobi između Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) i snaga SRJ eskalirali su tokom druge polovine 1990-tih, kulminirajući u oružani sukob od 5. marta 1998. do 11. juna 1999. godine. Nakon neuspjeha u postizanju diplomatskog rješenja u Rambouilletu u proljeće 1999. godine, i suočavajući se sa eskalirajućom humanitarnom krizom, NATO je pokrenuo kampanju zračnog bombardovanja snaga SRJ i vojne imovine kako na Kosovu tako i u Srbiji. Oružani sukob između snaga SRJ i OVK bio je karakterizovan etničkim čišćenjem i uništavanjem imovine te je za posljedicu imao više od 13.500 ubijenih i nestalih.⁵

Dana 9. juna 1999. godine u Kumanovu, Makedonija (BJRM), snage NATO-a na Kosovu (KFOR) i Vlade Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srbije zaključile su Vojno-tehnički sporazum (poznatiji kao Kumanovski sporazum). Ključne odredbe Vojno-tehničkog sporazuma su bile: prestanak neprijateljstava između KFOR-a i Savezne Republike Jugoslavije; povlačenje snaga SRJ sa Kosova; i razmještaj UN-ovih civilnih snaga i KFOR-a na Kosovu. Dana 10. juna 1999. godine, Savjet bezbjednosti UN-a donio je Rezoluciju Savjeta bezbjednosti UN-a 1244, kojom je Kosovo stavljeno pod prelaznu upravu UN (UNMIK) a KFOR ovlašten kao mirovna snaga na teritoriji Kosova.⁶ U decembru 2008. godine, Misija EU za vladavinu prava na Kosovu (EULEX) je raspoređena na cjelokupnoj teritoriji Kosova, preuzimajući odgovornosti u oblastima policije, carinskih pitanja i pravosuđa, što je prethodno bilo u nadležnosti UNMIK-a. U 2008. godini, kosovske vlasti proglasile su nezavisnost. Godine 2010. Međunarodni sud pravde zaključio je u svom savjetodavnom mišljenju da proglašenjem nezavisnosti Kosova nije prekršeno ni opšte međunarodno pravo ni Rezolucija Savjeta bezbjednosti UN-a 1244 kao dijela važećeg međunarodnog prava. Srbija i niz drugih zemalja ne priznaju Kosovo kao suverenu državu, što ima posljedice na način saradnje institucija na Kosovu i Srbiji koje su odgovorne za pitanje nestalih lica.

Događaji iz 1998. i 1999. godine na teritoriji Kosova, koji su, između ostalog, rezultovali prisilnim nestankom i egzekucijom velikog broja lica, te okolnosti koje su nastajale nakon sukoba, nametnuli su ozbiljne izazove u procesu pronalaženja i identifikacije nestalih. Teritorija Kosova predstavlja zajedničku zonu sukoba koja se odnosi i na kosovske Albance i Srbe. Lica su prisilno nestala na teritoriji Kosova u periodu 1998-1999. godine i ubijena, a njihova tijela su pokopana u tajnim grobnicama na Kosovu. Prije povlačenja snaga SRJ u junu 1999. godine nakon Vojno-tehničkog sporazuma iz Kumanova, vjeruje se da su primarne grobnice “opljačkane” a reekshumirana tijela prevezena u Srbiju i pokopana u sekundarnim tajnim grobnicama. Od juna 1999. do kraja 2000. godine prisilno je nestao i ubijen veći broj nealbanaca a njihovi posmrtni ostaci pokopani su na nepoznatim lokacijama. Porodice nestalih i vlasti – Srbi u Beogradu i širom Srbije i Kosova, i Albanci u Prištini i diljem Kosova – imaju interes za pronalaženje tajnih grobnica koje se nalaze na teritoriji koja je ili pod jurisdikcijom ili kontrolom druge strane.

U takvim okolnostima, odgovornost na najvišim nivoima vlasti, politička volja i saradnja između vlasti u Prištini i Beogradu predstavlja preduslov za efikasno rješavanje pitanja lica nestalih u sukobu na Kosovu. Saradnja se, međutim, pokazala kratkotrajnom i teško ostvarljivom, iz nekoliko razloga. Direktna saradnja između vlasti u Prištini i Beogradu otežana je zbog političkih pitanja koja nemaju nikakve veze sa pitanjem nestalih ili obratno, kao rezultat stavova vlasti na svim stranama koje su nastojale da iskoriste ovaj problem u političke svrhe. Značajno je napomenuti da ovim procesom dominira i međunarodna zajednica, koja je radu na ovom pitanju pristupila kao humanitarnom, tehničkom problemu, a previdjela je potrebu izgradnje struktura odgovornosti na Kosovu: političkih, upravnih i vladavine prava. Konkretni primjer su dugogodišnja rezervna ovlaštenja međunarodne zajednice na Kosovu. Ova rezervna ovlaštenja su najizraženija u sektoru

⁵ <http://www.hlc-rcd.org/?p=28185&lang=de>.

⁶ Rezolucija 1244 je navela da će Kosovo imati autonomiju u okviru Savezne Republike Jugoslavije, te potvrdila teritorijalni integritet Jugoslavije, koju je kasnije pravno naslijedila Republika Srbija.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

vladavine prava, koji uključuje pitanje nestalih lica. U tom smislu, međunarodna zajednica upravlja policijskim, pravnim i carinskim institucijama Kosova. Ona bira međunarodne sudije i tužioce i slučajeve koje će suditi. Ona ima pravo poništiti odluke vlade Kosova i “preuzeti ostale odgovornosti, samostalno ili kao podrška nadležnim organima na Kosovu” kako bi održala zakon, javni red i bezbjednost.

III. INSTITUCIJE I KONTEKST RAZVOJA DOGAĐAJA

Na Kosovu, zadatak pronalaženja, ekshumacije i identifikacije nestalih lica prvenstveno provode međunarodne organizacije. Na području Srbije, domaće institucije, predvođene sudovima i koordinisane prvo od strane Koordinacijskog vijeća Kosova, a kasnije od strane Komisije za nestala lica Vlade Srbije, odgovorne su za pronalaženje, ekshumaciju i identifikaciju nestalih lica.

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) bio je odgovoran za veći dio ranih aktivnosti na ekshumacijama na teritoriji Kosova. Ekshumacije su primarno provođene u vezi sa krivičnim istragama, ali su se povremeno nastojali identifikovati i posmrtni ostaci. Cilj ovih ekshumacija bio je prikupljanje dokaza za krivično gonjenje članova srbijanskog vodstva koje je MKSJ u maju 1999. godine optužio za ratne zločine na Kosovu.⁷ Od juna 1999. godine, ekshumacije su provodili ad hoc timovi međunarodnih forenzičara koji su radili za MKSJ, koji je osnovao Savjet bezbjednosti UN-a u maju 1993. godine, i koji je imao nadležnost nad ratnim zločinima počinjenim na Kosovu.⁸ Istražiocima MKSJ-a bili su raspoređeni pod zaštitom KFOR-a. Prikupljanje dokaza o ratnim zločinima započelo je dolaskom NATO-a 1999. godine s nezavisnim timovima iz nekoliko zemalja koji su djelovali pod širom koordinacijom MKSJ-a.⁹ U svom obraćanju Savjetu bezbjednosti UN-a 21. novembra 2000. godine, glavni tužilac MKSJ-a, Carla del Ponte, je napomenula da su 1999. godine forenzički timovi MKSJ-a pronašli 2.108 tijela sa 195 lokacija na teritoriji Kosova.¹⁰ Godine 2000. forenzički timovi MKSJ-a su procijenili dodatnih 325 lokacija, ekshumirali 1.577 tijela i našli nepotpune posmrtne ostatke u daljih 258 slučajeva.¹¹ Glavni tužilac MKSJ-a zaključio je da “za sada ukupni broj tokom dvije godine je, dakle, gotovo 4.000 ekshumiranih i pregledanih tijela ili dijelova tijela.”¹²

U tom periodu, nepostojanje standardnih operativnih procedura i neadekvatna centralizacija doveli su do problema s prikupljenim dokazima.¹³ U nastojanju da pokaže da su zločini bili sistematski i široko rasprostranjeni, timovi MKSJ-a proveli su obdukciju na što je više moguće tijela, vršeći mali broj ili nijednu identifikaciju; štaviše, neidentifikovana tijela ekshumirana 1999. godine ponovo su ukopana na lokacijama za koje informacije nisu dostavljene UNMIK-u ili institucijama zaduženim za nastavak procesa istrage.¹⁴ Pomenuti problemi rezultovali su ozbiljnim preprekama narednim naporima na rješavanju pitanja nestalih lica.

---

⁷ Tužilaštvo protiv Slobodana Miloševića, Nikole Sainovića, Dragoljuba Ojdanovića, Vljajka Stojiljkovića (IT-99-37-I), 23. maj 1999. god. Petorica okrivljenih su terećeni za komandnu odgovornost za zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona i običaja rata počinjena na Kosovu.

⁸ S/RES/827 (1993), 25. maj 1993.god.; CC/PIO/302-E, Izjava Tužilaštva u vezi sa jurisdikcijom Suda nad Kosovom, 10. mart 1998. god., <http://www.icty.org/sid/7683>, pristupljeno u aprilu 2009.god

⁹ Izvještaj o aktivnostima UNMIK-ovog Ureda za nestala lica i forenziku (OMPF) 2002.-2004.god., str. 8.

¹⁰ Obraćanje Carle del Ponte, tužioca Međunarodnih krivičnih sudova za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, u Savjetu bezbjednosti UN-a, 24. novembra 2000. god., <http://www.icty.org/en/press/address-security-council-carla-del-ponte-prosecutor-international-criminal-tribunals-formerAinal-tribunals-former>.

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibid.*

¹³ Izvještaj o aktivnostima UNMIK-ovog Ureda za nestala lica i forenziku (OMPF).

¹⁴ *Ibid.*

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

Do 2001. godine ekshumirana tijela su identifikovana nenaučnim, vizuelnim metodama identifikacije, obično kada bi član porodice prepoznao odjeću nestalog lica ili druge lične stvari koje su nađene sa tijelom. Fotografije ovih predmeta je objavio Međunarodni komitet Crvenog krsta (MKCK) i Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju OSCE u nizu objavljenih “Knjiga ličnih stvari”.¹⁵

U novembru 1999. godine, Jedinica za nestala lica (JNL) osnovana je u okviru Policije UNMIK-a, sa mandatom da provede istragu o mogućoj lokaciji nestalih lica i/ili grobnica. JNL, zajedno sa Centralnom jedinicom za krim-istrage (CJKI) policije UNMIK-a, a kasnije namjenskom Jedinicom za istraživanje ratnih zločina (JzIRZ), bili su odgovorni za krivične aspekte slučajeva nestalih lica na Kosovu. JNL je bio odgovoran za traženje sudskih naloga kojim se odobrava ekshumacija i za provođenje ekshumacija zajedno s forenzičkim arheolozima i/ili antropolozima.¹⁶ Do aprila 2002. godine JNL je proveo 69 ekshumacija i pronašao oko 85 tijela.¹⁷ U maju 2000. godine, osnovana je Komisija za pronalaženje i identifikaciju žrtava (KPIŽ) pod predsjedavanjem UNMIK-a sa zadatkom ekshumacije, identifikacije i odlaganja posmrtnih ostataka.¹⁸

U maju 2002. godine UNMIK je osnovao Kancelariju za nestala lica i forenziku (OMPF) pri UNMIK-ovom Pravosudnom odjelu (DOJ), koji je postao operativan u junu 2002. godine, postavši jedina nadležna institucija na području Kosova s mandatom da pronađe lokacije gdje se nalaze nestala lica, identifikuje njihove posmrtne ostatke te ih vrati porodicama nestalih. OMPF je proveo niz specijalizovanih aktivnosti – forenzičke ekshumacije, postmortalni pregled i poređenje antemortalnih i postmortalnih podataka – do kraja 2008. godine. Prvobitno kao dio Pravosudnog odjela UNMIK-a, OMPF je 2007. godine djelimično prenesen u Ministarstvo pravde Kosova, ali ga je 2008. godine preuzela misija EULEX-a.

Nakon nekoliko godina pregovora, ICMP i UNMIK potpisali su Memorandum o razumijevanju 26. novembra 2003. godine, koji je definisao ICMP-ovu tehničku pomoć UNMIK-u u vezi sa radom Kancelarije za nestala lica i forenziku (OMPF). Dugotrajni pregovarački proces fokusirao se na ICMP-ovo insistiranje na upotrebi DNK kao primarnog identifikatora. UNMIK-ovo forenzičko osoblje je bilo naviknuto na klasične metode identifikacije i bilo je skeptično u pogledu korištenja ove nove tehnologije koju je ICMP u regionu uveo već 2000. godine. Kada je konačno postignut sporazum o korištenju DNK, UNMIK je odbio dodatnu ponudu ICMP-a da pruži pomoć pri iskopavanjima i u pregledu posmrtnih ostataka u mrtvačnicama na Kosovu.

ICMP-ovo pružanje testiranja i provjere podudaranja DNK bilo je od presudnog značaja za proces pouzdanog identifikovanja nestalih lica. Greške napravljene prije uvođenja procesa analize DNK su ipak ostavile trajne posljedice na sposobnost da se ovaj proces pokrene naprijed.¹⁹ Kada je tijelo pogrešno identifikovano, porodica kojoj je vraćeno pogrešno tijelo u mnogim slučajevima nije donirala referentne porodične uzorke DNK. Dakle, stvarni posmrtni ostaci njihovog člana porodice, ukoliko se pronađu, će ostati neidentifikovani. A porodica čiji su nestali srodnik i njegovi posmrtni ostaci pogrešno identifikovani i pogrešno predati drugoj porodici neće riješiti svoj slučaj čak i ako su dostavili referentne uzorke DNK jer je njihov srodnik ukopan pod tuđim imenom.

¹⁵ Amnesty International, Sahrnjivanje prošlosti: Nekažnjavanje prisilnih nestanaka i otmica na Kosovu, juni 2009. god., str. 22.

¹⁶ *Ibid*, str. 19.

¹⁷ *Ibid*, str. 71.

¹⁸ UNMIK/REG/2000/28 o Komisiji za pronalaženje i identifikaciju žrtava.

¹⁹ Problem netačnih identifikacija na temelju klasičnih metoda identifikacije nije ograničen samo na sukob na Kosovu. Za više informacija vidjeti ICMP-ov izvještaj: Bosna i Hercegovina, osobe nestale usljed oružanog sukoba 1990-ih: pregled stanja, 2014. godina. Vlasti u BiH trenutno poduzimaju mjere na rješavanju ovog pitanja.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

Prije sklapanja sporazuma sa UNMIK-om, ICMP je nekoliko godina bio angažovan na razvijanju kapaciteta kosovskih organa vlasti da traže nestale u skladu s ljudskim pravima i pravosudnim standardima, s jedne strane i razvijanju kapaciteta udruženja porodica nestalih lica kako bi mogli da traže svoja prava, da rade zajedno u svim zajednicama, ostvare zajedničke ciljeve i pozovu vlasti na odgovornost.

Godine 2004. osnovana je Radna grupa za nestala lica u vezi sa događajima na Kosovu između januara 1998. i decembra 2000. godine (RG) kao rezultat Bečkog dijaloga koji je predvodio UN. MKCK je pozvan da predsjedava RG. Kao isključivo humanitarni mehanizam, RG održava redovne sastanke na kojima delegacije Beograda i Prištine razmjenjuju informacije i planiraju aktivnosti. Do kraja 2016. godine, Radna grupa se sastala u 43 navrata. RG je uspjela da okupi različite strane kako bi razgovarali o gorućem pitanju nestalih lica. Danas, međutim, srbijanske i kosovske vlasti tvrde da nemaju novih informacija koje se odnose na potencijalne tajne grobnice.

Godine 2006., nakon sličnih nastojanja da se izgrade domaći kapaciteti u regionu bivše Jugoslavije kako bi se osigurala odgovornost države za pronalaženje nestalih lica, ICMP je pomogao organima vlasti Kosova u osnivanju Komisije za nestala lica Kosova, koja će predvoditi aktivnosti u vezi sa nestalim licima na teritoriji Kosova. Mandat kosovske Komisije za nestala lica uključuje zaštitu prava i interesa nestalih lica i njihovih porodica; koordinaciju aktivnosti na prikupljanju podataka koje se odnose na nestala lica; osnivanje Centralnog registra nestalih lica; informisanje članova porodice nestalih lica i saradnju sa njihovim udruženjima, obavještanje članova porodice o sudbini nestalih lica; podizanje svijesti o i pružanje podrške inicijativama vezanim za nestala lica javnim izvještavanjem o rezultatima njenih nalaza; preduzimanje ostalih značajnih aktivnosti vezanih za nestala lica; saradnju sa lokalnim i međunarodnim institucijama u vođenju vlastitih poslova; otvaranje i registrovanje slučajeva nestalih lica; i plaćanje troškova ukopa identifikovanih nestalih lica.

Iako je mandat Komisije za nestala lica Kosova u skladu sa mandatom odgovarajućih komisija u regionu, nije joj dodijeljen politički autoritet da vrši svoj posao – da koordiniše domaći, na zakonu zasnovan, proces istraživanja slučajeva lica nestalih u sukobu.

U februaru 2008. godine, Skupština Kosova je jednostrano proglasila nezavisnost Kosova. Istog mjeseca, međunarodna supervizija nad Kosovom je prešla sa UNMIK-a na EULEX.²⁰ Iako UNMIK i dalje postoji, mnoge od njegovih izvornih aktivnosti u vezi sa pitanjem nestalih lica preuzele su druge organizacije. Radeći u okviru iste Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN-a, EULEX preuzima odgovornost za pitanja vladavine prava, uključujući i pitanje nestalih lica, od UNMIK-a 2008. godine. Prema Zajedničkom akcijskom planu Evropskog savjeta od 4. februara 2008. godine, koji je kasnije produžen, EULEX će, između ostalog, “nadzirati, upućivati i savjetovati nadležne institucije Kosova o svim oblastima koje se odnose na širu vladavinu prava ... zadržavajući neke izvršne odgovornosti” i “osigurati održavanje i unapređenje vladavine prava ... preinačavanjem ili poništenjem operativnih odluka koje su donijela nadležna tijela Kosova.” Kada su u pitanju nestala lica, EULEX je zadržao saradnju s ICMP-om na osnovu Memoranduma o razumijevanju s UNMIK-om iz novembra 2003. godine i preuzeo rad UNMIK-ove Kancelarije za nestala lica i forenziku (OMPF) dok kosovske institucije ne budu u mogućnosti preuzeti odgovornost za njen rad. EULEX OMPF je imao dvojni mandat: “razjašnjavanje sudbine nestalih lica” i “pružanje medicinskog pravnog sistema Kosovu evropskih standarda”. Tokom posljednjih godina EULEX ulaže napor na poboljšavanju domaćih kapaciteta sudske medicine. Taj napor podrazumijeva sljedeće: praktičnu obuku zaposlenika, osiguravanje teoretske edukacije od strane viših obrazovnih institucija i iniciranje Memoranduma o razumijevanju između Ministarstva pravde i Ministarstva za kulturu,

---

²⁰ 4. februara 2008. god., Savjet Evropske unije usvojio je Zajedničku akciju 2008/124/CFSP o Misiji za vladavinu prava Evropske unije na Kosovu, EULEX KOSOVO (2).

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

čime je Zavodu za sudsku medicinu (ZSM) omogućen pristup ostacima koji se nalaze u Muzeju Kosova.

OMPF EULEX-a pretvoren je u Odjel za sudsku medicinu (OSM) u junu 2009. godine, djelujući pod pokroviteljstvom kosovskog Ministarstva pravde i pružajući ekspertizu iz oblasti sudske medicine i medicinske istrage smrti. Godine 2016. OSM je transformisan u ZSM. EULEX zadržava isključivi mandat za pitanje nestalih lica, te je u tom kapacitetu zaposlenik EULEX-a uključen u ZSM kao zamjenik direktora, a osoblje EULEX-a, pomaže ZSM-u u forenzičkoj antropologiji i arheologiji, kao i forenzičkoj patologiji i istrazi mjesta zločina. ZSM održava kontakt s porodicama nestalih i odgovoran je za pronalaženje, ekshumaciju, identifikaciju i utvrđivanje sudbine nestalih, kao i vraćanje posmrtnih ostataka porodicama nestalih lica. Rad ZSM-a je definisan u *Zakonu o sudskoj medicini*, koji je usvojen u Skupštini Kosova u martu 2016. godine.

Godine 2008. osnovano je Specijalno tužilaštvo Kosova (STK).²¹ Ono ima mandat za istragu i krivično gonjenje zločina protiv čovječnosti, ratnih zločina teškog kršenja Ženevskih konvencija, ratnih zločina ozbiljnih kršenja zakona i običaja koji se primjenjuju u međunarodnom oružanom sukobu, ratnih zločina teškog kršenja člana 3., koji je zajednički za Ženevske konvencije, i ratnih zločina ozbiljnog kršenja zakona i običaja koji se primjenjuju u oružanom sukobu koji nema međunarodni karakter.²² Kao takvo, STK je odgovorno za istrage slučajeva prisilnog nestanka.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona koji se odnose na EU Misiju vladavine prava na Kosovu napominje da STK, lokalna institucija, ima nadležnost za sve slučajeve, uključujući slučajeve prisilnog nestanka, pokrenute *nakon* 15. aprila 2014. godine. U pogledu ispunjavanja svojih novih nadležnosti, lokalni tužilac STK, a ne EULEX, odobrava sve sudske naloge za probna kopanja i ekshumacije od juna 2014. godine, a lokacije ekshumacija su od tada pod nadležnošću, kontrolom i upravljanjem tužioca STK. Bez obzira na to, većina slučajeva nestalih lica otvorena je prije 15. aprila 2014. godine, čime ostaju u nadležnosti EULEX-a.²³

Dok je međunarodna zajednica u posljednjih nekoliko godina preduzela preliminarne korake kako bi omogućila kosovskim vlastima da preuzmu veću odgovornost u ovom procesu, postoje konstantni sistemski izazovi. S obzirom na to da EULEX zadržava isključivi mandat za pitanje nestalih lica, ono ostaje u nadležnosti EULEX-a. Ne iznenađuje, stoga, da kosovska Komisija ostaje slaba institucija, što također utiče na njen kapacitet da efektivno radi sa svojim srbijanskim partnerom. Nadalje, bez preuzimanja odgovornosti za pitanje nestalih lica od strane domaćih vlasti Kosova, sposobnost Kosova da učestvuje u važnim međunarodnim pravnim instrumentima je ograničena, uključujući i učestvovanje u Konvenciji o zaštiti lica od prisilnih i nedobrovoljnih nestanaka, Deklaraciji o odgovornosti država u rješavanju pitanja nestalih lica usljed oružanog sukoba i kršenja ljudskih prava.

IV. EKSHUMACIJE NA TERITORIJI KOSOVA U PERIODU OD 1999. DO 2016. GODINE

Brojne međunarodne institucije su bile odgovorne za iskopavanje tajnih grobnica i pronalaženje ljudskih posmrtnih ostataka na Kosovu. U periodu od juna 1999. do decembra 2016. godine, izvršeno je oko 1.513 terenskih operacija (iskopavanja). Ove terenske operacije rezultovale su

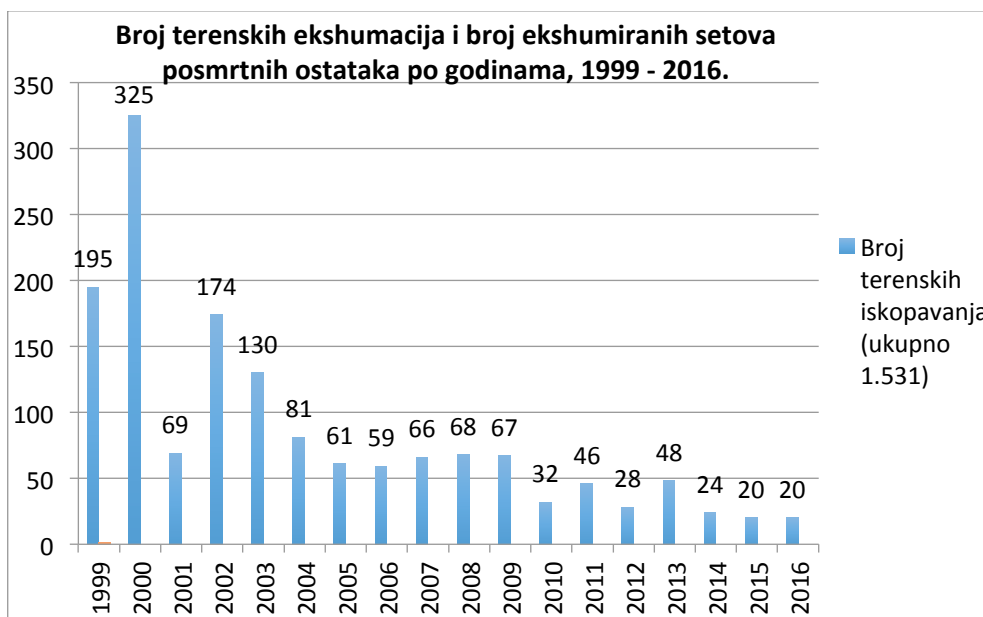
²¹ Specijalno tužilaštvo Kosova (STK) je prethodilo osnivanju i razlikuje se od Specijalističkog tužilaštva (ST) Specijalističkih komora Kosova, koje je osnovano u avgustu 2015. god., kada je Kosovo donijelo zakon o osnivanju ST sa zadatkom istrage i podizanja optužnica u slučajevima prekograničnih i međunarodnih krivičnih djela počinjenih nakon sukoba na Kosovu, tokom 1998., 1999. i 2000. godine.

²² Član 5 Zakona br. 03/L-052 o Specijalnom tužilaštvu Kosova.

²³ Zakon br. 04/L-273 o izmjenama i dopunama zakona koji se odnose na mandat Misije Evropske unije za vladavinu prava na Kosovu, članovi 1.A (Predmeti u toku) i član 7.B (Prenos predmeta).

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

prikupljanjem 6.097 setova posmrtnih ostataka (kompletnih i nekompletnih). 65 procenata svih setova posmrtnih ostataka pronađeno je u periodu od 1999. do 2000. godine od strane forenzičkih timova MKSJ, kada je oko 2.000 identifikacija napravljeno na temelju nenaučnih, klasičnih metoda vizuelnog prepoznavanja.

Slika 1:

Broj terenskih ekshumacija i broj ekshumiranih setova posmrtnih ostataka po godinama, 1999-2016.

Institucija odgovorna za ekshumacije na teritoriji Kosova	Forenzički timovi MKSJ	Komisija za pronalaženje i identifikaciju žrtava UNMIK-a (KPIŽ)	Kancelarija za nestala lica i forenziku UNMIK-a	Kancelarija za nestala lica i forenziku EULEX-a	Odjel za sudsku medicinu (EULEX/Ministarstvo pravde Kosova)	Zavod za sudsku medicinu (EULEX/Ministarstvo pravde Kosova)
	Trajanje	1999-2000.	2000-2002.	2002-2008.	2008-2009.	2009-2016.

Tabela 1:

Vremenski okvir preuzimanja odgovornosti institucija odgovornih za ekshumacije na teritoriji Kosova

Tabela 2:
Ekshumacije

	1999.	2000.	UKUPNO
Terenske operacije (sve ekshumacije i procjene)	195	325	520
Pronađeni setovi posmrtnih ostataka (kompletna i nekompletna tijela)	2.108	1.835	3.943

koje su proveli forenzički timovi MKSJ-a i pronađeni setovi posmrtnih ostataka²⁴

²⁴ Obračanje Carle del Ponte, tužioca Međunarodnih krivičnih sudova za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, u Savjetu bezbjednosti UN-a, 24. novembra 2000. god., <http://www.icty.org/en/press/address-security-council-carla-del-ponte-prosecutor-international-criminal-tribunals-formerAinal-tribunals-former>.

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

	Novembar 1999 - april 2002.	UKUPNO
Terenske operacije (sve ekshumacije i procjene)	69	69
Pronađeni setovi posmrtnih ostataka (kompletna i nekompletna tijela)	85	85

Tabela 3:

Ekshumacije koje je provela Jedinica za nestala lica UNMIK CIVPOL-a i pronađeni setovi posmrtnih ostataka²⁵

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	UKUPNO
Terenske operacije (sve ekshumacije i procjene)	174	130	81	61	59	66	68	639
Pronađeni setovi posmrtnih ostataka (kompletna i nekompletna tijela)	443	652	176	118	59	73	48	1569

Tabela 4.

Ekshumacije koje je provela KNLSM i pronađeni setovi posmrtnih ostataka²⁶

	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	UKUPNO
Operacije na terenu (sve ekshumacije i procjene)	67	32	46	28	48	24	20	20	285
Pronađeni setovi posmrtnih ostataka (kompletni)	52	26	37	10	22	75	9	1	232
Pronađeni setovi posmrtnih ostataka (nekompletna tijela)	14	11	5	106	19	92	5	16	268

Tabela 5:

Ekshumacije koje proveo OSM/ZSM (EULEX/Ministarstvo pravde)²⁷

V. NAPORI DA SE PRONAĐU I IDENTIFIKUJU LICA NESTALA U KOSOVSKOM SUKOBU NA TERITORIJI SRBIJE

Do promjene politike Srbije u rješavanju slučajeva nestalih lica iz regionalnih sukoba 1990-ih, uključujući i sukob na Kosovu, došlo je nakon demokratskih promjena u Srbiji 2000. godine. Nakon hapšenja i pritvaranja Slobodana Miloševića u Hagu i izbora Zorana Đinđića, nova administracija nastojala je riješiti zločine počinjene od strane prethodnog režima i napokon su pokrenute aktivnosti na pronalaženju nestalih lica. To je, vremenom, rezultovalo utvrđivanjem sudbine više

²⁵ Amnesty International, Sahranjivanje prošlosti: Nekažnjavanje prisilnih nestanaka i otmica na Kosovu, juni 2009. god., str. 71.

²⁶ Izvještaj o aktivnostima KNLSM-a 2008. god.

²⁷ Prepiska putem e-maila sa EULEX-ovim OSM-om u kojoj su iznesene relevantne informacije. Primljeno 30. marta 2017. god.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

od 1.300 nestalih lica, od kojih se gotovo 900 odnosi na sukob na Kosovu.²⁸ Srbijanske vlasti su radile preko kancelarija Koordinacionog centra Kosova na rješavanju slučajeva nestalih lica do 2003. godine, kada je Komisija Savjeta ministara za nestala lica Srbije i Crne Gore preuzela ove odgovornosti.

2001. godine ICMP je potpisao sporazume sa Srbijom, koji su uključivali pomoć u pronalaženju posmrtnih ostataka lica nestalih u sukobu na Kosovu i korištenje ICMP-ovog sistema zasnovanog na analizi DNK za identifikaciju posmrtnih ostataka nestalih kosovskih Albanaca.

Sporazumi potpisani 2001. godine sa Ministarstvom spoljnih poslova i Koordinacionim centrom Kosova stvorili su pravni osnov da ICMP počne sa pružanjem pomoći Okružnom sudu u Beogradu na lokaciji iskopavanja u Batajnici, u blizini beogradskog aerodroma.²⁹ Korištenjem svog sistema laboratorija za istovremenu analizu velikog broja uzoraka DNK, ICMP je mogao da izvrši 700 identifikacija zasnovanih na analizi DNK posmrtnih ostataka pronađenih u Batajnici. ICMP je takođe pružio tehničku pomoć na dvije druge lokacije ekshumacija u Srbiji 2001. godine – jednoj u blizini Petrovog Sela³⁰ i drugoj blizu Bajine Bašte³¹. Do 2006. godine, ICMP je pomogao srbijanskim vlastima da identifikuju 822 lica sa ove tri lokacije primjenom naučnih metoda.

U novembru 2001. godine, UNMIK i SRJ potpisali su Zajednički dokument UNMIK-SRJ koji je obnovio opredjeljenje na obje strane da se utvrdi sudbina onih koji su bili žrtve prisilnih nestanaka i otmica. U februaru 2002. godine, UNMIK i SRJ su potpisali protokol o uspostavljanju saradnje između strana o prekograničnoj repatrijaciji identifikovanih posmrtnih ostataka.³² Godine 2003. započeo je proces vraćanja tih posmrtnih ostataka porodicama na Kosovu.

U Srbiji su u julu 2003. godine, uz pomoć i podršku međunarodne zajednice, osnovani specijalizovani Odjel za ratne zločine Okružnog suda u Beogradu i Tužilaštvo za ratne zločine.³³ Prije toga je samo mali broj pojedinaca krivično gonjen i procesuiran za ratne zločine u Srbiji. Od tada je Tužilaštvo za ratne zločine Srbije odgovorno za istrage i izdavanje naloga za ekshumiranje tajnih grobnica na teritoriji Srbije.

Godine 2004. Fond za humanitarno pravo iz Beograda objavio je informacije, na osnovu podataka iz više nezavisnih izvora, da su ljudski posmrtni ostaci iz sukoba na Kosovu spaljeni u dva navrata: 16. i 24. maja 1999. godine u fabrici aluminija u Mačkatici (blizu Surdulice) u južnoj Srbiji. U aprilu 2005. godine, tadašnji tužilac za ratne zločine u Srbiji, Vladimir Vukčević, je otišao u fabriku u Mačkatici zajedno sa istražnim sudijom Okružnog suda u Vranju i timom forenzičkih stručnjaka. Oni su pregledali sve visoke peći i sva mjesta koja su sadržavala rudarski otpad. Rezultati istrage koju je vodio glavni tužilac za ratne zločine u vezi s navodima iznesenim od strane Fonda za humanitarno pravo još nisu javno objavljeni.³⁴

---

²⁸ U svom Izvještaju iz 2013. god. podnesenom UN-ovom Odboru za prisilne nestanke, Srbija je prijavila da je ekshumirano 1.296 posmrtnih ostataka, od kojih su 846 bila lica nestala u sukobu na Kosovu. Dodatna 53 seta posmrtnih ostataka lica nestalih u sukobu na Kosovu ekshumirana su 2014.god. iz grobnice Raška Rudnica.

²⁹ ICMP, Sažetak izvještaja o Batajnici, 2004. god., str. 5.

<http://www.icmp.int/wp-content/uploads/2014/08/icmp-fsd-16-04-2-doc.pdf>.

³⁰ EKSHUMACIJE U SRBIJI, 2001. GOD. SAŽETAK, 2002. GOD., STR. 5.

<http://www.icmp.int/?resources=exhumations-in-serbia-2001-summary>.

³¹ *Ibid.*

³² Amnesty International, Sahranjivanje prošlosti: Nekažnjavanje prisilnih nestanaka i otmica na Kosovu, juni 2009. god., str. 19.

³³ *Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine (Službeni glasnik Republike Srbije, br. 67/2003, 135/2004, 61/2005, 101/2007 i 104/2009).*

³⁴ Fond za humanitarno pravo, *Prikrivanje dokaza o zločinima počinjenim tokom rata na Kosovu: OPERACIJA SAKRIVANJA TIJELA*, 2017. god., str. 53-54.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

U junu 2006. godine, Srbija je formirala Komisiju za nestala lica s mandatom da riješi problem lica koja su nestala tokom oružanih sukoba na prostoru bivše Jugoslavije. Srbijanska Komisija za nestala lica preuzela je sve aktivnosti i obaveze Komisije Savjeta ministara za nestala lica Srbije i Crne Gore, formirane 2003. godine, nastavljajući aktivnosti prethodnih državnih tijela, koja su formirana od 1991. godine, a bavila su se pitanjem nestalih lica, lica lišenih slobode i lica ubijenih u sukobima na području bivše Jugoslavije.

Godine 2013., prema nalogu Okružnog suda u Beogradu, srbijanska Komisija za nestala lica koordinisala je niz probnih ispitivanja u napuštenom kamenolomu, na mjestu poznatom kao Raška Rudnica, dva kilometra sjeverno od granice s Kosovom. Ta ispitivanja dovela su do otkrivanja tajne grobnice – prve u Srbiji od otkrivanja lokacija u Batajnici, Petrovom Selu i Bajinoj Bašti 2001. godine. Pedeset i tri slučaja posmrtnih ostataka iskopani su na ovoj lokaciji od strane tima sastavljenog od predstavnika više agencija: srbijanskog forenzičkog tima i EULEX OSM-a prema nalogu Okružnog suda u Beogradu. ICMP je izvršio analizu DNK svih dostavljenih postmortalnih uzoraka, što je rezultovalo identifikacijom 52 nestala lica iz sukoba na Kosovu. Samo jedan jedinstven postmortalni profil iz posmrtnih ostataka ekshumiranih sa lokacije Raška Rudnica nije imao podudaranje sa bilo kojim od porodičnih referentnih profila DNK u ICMP-ovoj bazi podataka.

Uprkos naporima koje od novembra 2015. godine koordiniše srbijanska Komisija za nestala lica na otkrivanju tajnih grobnica na napuštenom kamenolomu u mjestu Kiževak, u južnoj Srbiji, od 2014. godine u Srbiji nisu otkrivene nove tajne grobnice.

VI. ZAKONODAVSTVO

1. Ustav Kosova sadrži glavne međunarodne instrumente za zaštitu ljudskih prava, uključujući Evropsku konvenciju o ljudskim pravima (EKLJP), a kosovski sudovi primjenjuju sudsku praksu EKLJP. U skladu sa EKLJP, članovi porodica nestalih lica imaju pravo na informacije koje se tiču sudbine i mjesta gdje se nalaze njihovi srodnici, što je utvrđeno u članovima 2., 3., 5. i 8. EKLJP-a. Vlasti na Kosovu, u skladu s tim, dužne su preduzeti sve razumne napore kako bi obezbijedile takve informacije.

Domaće zakonodavstvo, koje propisuje prava porodica nestalih i obaveze države, su ključni za efikasan proces utvrđivanja sudbine nestalih lica nakon sukoba, zasnovan na vladavini prava.

Skupština Kosova usvojila je *Zakon o nestalim licima Kosova* (Br. 03/L-023) 31. avgusta 2011. godine. Taj zakon je objavljen u službenom glasniku 14. septembra 2011. godine, a stupio je na snagu 15 dana kasnije. Zakon ima za cilj zaštitu prava i interesa nestalih lica i članova njihovih porodica, posebno prava članova porodica da znaju sudbinu lica koja su prijavljena kao nestala u razdoblju od 1. januara 1998. do 31. decembra 2000. godine zbog rata na Kosovu tokom perioda 1998-1999. godine. Takođe se ovim zakonom utvrđuju ovlašćenja i odgovornosti kosovske Komisije za nestala lica.

U velikoj mjeri izrađen po uzoru na Zakon o nestalim licima Bosne i Hercegovine, kosovski Zakon definiše nestalo lice, garantuje pravo porodica da saznaju sudbinu svojih nestalih srodnika, ponovo potvrđuje mandat i nadležnosti kosovske Komisije za nestala lica, koji su ranije bili definisani u odluci UNMIK-a/PIS od 6. oktobra 2006. godine kojom je osnovano to tijelo, te poslove kosovske Komisije za nestala lica na kreiranju Centralnog registra nestalih lica.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

Nakon donošenja *Zakona o nestalim licima Kosova* u avgustu 2011. godine, vlasti Kosova donijele su Uredbu o Poslovniku o radu Komisije Vlade za nestala lica, koja propisuje pravila i postupke kosovske Komisije za nestala lica i dužnosti i odgovornosti Upravne jedinice Komisije.

Postoje, međutim, tri praznine u pogledu primjene *Zakona o nestalim licima*. Prvo, podzakonski akti o prestanku potrage nisu predloženi od strane Ministarstva pravde i odobreni od strane Vlade. U skladu sa *Zakonom o nestalim licima* traženje nestalog lica se smatra završenim kada se nestalo lice pronađe ili njegovi/njeni posmrtni ostaci identifikuju. Ti podzakonski akti su neophodni da se definiše koje su to institucije nadležne za različite procedure koje se odnose na prestanak traženja, tj. ko zvanično vrši zakonsku identifikaciju, koja je uloga tužioca i ko obavještava porodicu kada se slučaj zaključi. Drugo, *Zakon o nestalim licima* propisuje da potpredsjednik kosovske Komisije za nestala lica treba biti predstavnik nevećinskih zajednica. Međutim, od 2011. godine, kada je potpredsjednik iz nevećinskih zajednica podnio ostavku, ovo mjesto je upražnjeno. Treće, kosovska Komisija za nestala lica tek treba da donese propis koji će utvrditi postupak za upotrebu, registraciju, isključivanje i razmjenu podataka, uključujući njihovu verifikaciju i upravljanje. *Zakon o nestalim licima* u skladu sa članom 15. poziva kosovsku Komisiju za nestala lica da donese takav propis u skladu sa *Zakonom o zaštiti ličnih podataka* i *Zakonom o klasifikaciji informacija* te bezbjednosnim zaštitama i bezbjednosnim pravilima, kao i drugim zakonskim obavezama koje se odnose na zaštitu ličnih podataka.

Dok dijelovi *Zakona o nestalim licima* nisu u potpunosti provedeni, više zabrinjava preklapanje mandata ZSM-a, propisanog *Zakonom o sudskoj medicini*, s mandatom i nadležnostima kosovske Komisije za nestala lica, koji su propisani *Zakonom o nestalim licima*. Članom 15. stav 1.7 propisano je da će Zavod za sudsku medicinu održavati “kontakt s porodicama nestalih lica i saradnju sa lokalnim i međunarodnim institucijama i organizacijama uključenim u proces razjašnjavanja sudbine nestalih”. To je u suprotnosti s mandatom kosovske Komisije za nestala lica kako je definisano članom 8. *Zakona o nestalim licima*, u kojem se navodi da kosovska Komisija za nestala lica “nadzire, usklađuje i koordiniše aktivnosti s lokalnim i međunarodnim institucijama, saraduje sa institucijama i međunarodnim organizacijama i drugim akterima u pogledu razjašnjavanja sudbine nestalih lica kao posljedice rata od 1998. do 1999. godine”.

Vlasti na Kosovu su preduzele mjere kako bi obezbijedile da porodice nestalih lica imaju prava pristupa i beneficije u skladu sa zakonom. Međutim, članovi porodica nestalih boraca dobivaju povlašteni tretman u odnosu na porodice nestalih civila.

U decembru 2011. godine Skupština Kosova usvojila je *Zakon o statusu i pravima poginulih, invalida, branilaca, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja tokom rata, civilnih žrtava i njihovih porodica* (Br. 04/L-054). U skladu sa tim Zakonom članovi porodica nestalih³⁵ imaju pravo na sljedeća prava i beneficije: porodičnu penziju, besplatnu primarnu i sekundarnu zdravstvenu zaštitu u javnim zdravstvenim ustanovama, oslobođenje od poreza na imovinu, ako je uža porodica u teškim ekonomskim okolnostima, i smanjenje troškova električne energije za ličnu upotrebu, ako je uža porodica u teškim ekonomskim okolnostima i zadovoljava kriterije utvrđene u sistemu socijalne pomoći.

Članovi porodice nestalih boraca OVK, mogu dodatno tražiti sljedeća prava i pogodnosti: pravo na porodičnu penziju, prioritet pri zapošljavanju, prednost pri registraciji i upisu u javne obrazovne

---

³⁵ Bračni drug, dijete, roditelj, očuh, maćeha, pastorče, usvojeno dijete ili vanbračni partner nestalog lica se smatraju članovima porodice nestalih lica u skladu sa *Zakonom o statusu i pravima boraca, invalida, branilaca, pripadnika Oslobođilačke vojske Kosova, žrtava seksualnog nasilja tokom rata, civilnih žrtava i njihovih porodica*. Bračni drug nestalog lica gubi pravo na finansijske beneficije predviđene prema ovom Zakonu ukoliko se preoženi/preuda. Dijete nestalog lica ima pravo na finansijske beneficije u skladu da ovim Zakonom dok ne napuni osamnaest godina starosti, ili dvadeset šest godina starosti ukoliko je upisano u visokoškolsko obrazovanje.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

ustanove, stipendije za srednje i visoko obrazovanje, besplatni smještaj u studentskim domovima, pomoć za porodični smještaj, besplatnu tarifu i registrovanje smanjene potrošnje električne energije za vlastite potrebe u slučaju otežanih ekonomskih okolnosti, kada je obezbijeđena i puna socijalna pomoć, izuzeće od plaćanja sudskih, upravnih i javnih naknada, besplatnu primarnu, sekundarnu i tercijarnu zdravstvenu zaštitu u ustanovama javnog zdravstva, besplatni smještaj u domove za starije, i oslobođenje od administrativnih plaćanja za obrazovanje na javnim univerzitetima.

Za razliku od Kosova ili Bosne i Hercegovine, Srbija nema zakon o nestalim licima koji bi regulisao status nestalih i definisao prava porodica nestalih lica. Istraživanje slučajeva nestalih lica u Srbiji se provodi kao dio ukupnog nastojanja na istraživanju ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti, u skladu s Krivičnim zakonom i Zakonom o krivičnom postupku Srbije, kao i *Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku za ratne zločine*.

Srbija je usvojila *Zakon o civilnim invalidima rata*. Međutim, provođenje ovog zakona je problematično u slučajevima kada su porodice nestalih lica u pitanju. Prava koja Zakon predviđa za civilne žrtve i njihove porodice mogu se podijeliti u tri grupe: (1) novčanu naknadu; (2) zdravstvenu zaštitu i (3) snižene cijene karata za javni prijevoz. Prema članu 3. Zakona: “članom porodice žrtve rata smatra se član porodice lica koje je ubijeno ili je umrlo [...]; ako je taj član porodice živio u zajedničkom domaćinstvu sa navedenim licem prije njegove/njene smrti.”³⁶

U skladu sa ovim Zakonom, žrtve prisilnog nestanka ne smatraju se civilnim žrtvama rata. Kako bi pristupili pravima iz ovog Zakona, te porodice su dužne proglasiti svog nestalog člana porodice mrtvim. Mnoge porodice odbijaju proglasiti svoje najmilije mrtvima dok se ne pronađu njihovi posmrtni ostaci i prije nego se odrede okolnosti njihovog prisilnog nestanka.

Nadalje, ovaj Zakon određuje koji članovi porodice imaju pravo na administrativne reparacije, te propisuje dodatni uslov: da su “živjeli u zajedničkom domaćinstvu” prije smrti žrtve. Priznati članovi porodice su: bračni drug, djeca (rođena u ili izvan braka, usvojena ili pastorčad) i roditelji. Zakon isključuje braće i sestre žrtava, ali i djecu i roditelje u slučajevima u kojima nisu živjeli u istom domaćinstvu.

VII. PORODICE NESTALIH

Porodice nestalih imaju ključnu ulogu u procesu pronalaženja i identifikacije nestalih lica nakon sukoba. Ne samo da je uključenost porodica nestalih potrebna za proces identifikacije zasnovan na analizi DNK, već je jednako bitan u smislu pozivanja vlasti na odgovornost u smislu traženja nestalih lica i njihove identifikacije.

Kako u ostatku Zapadnog Balkana, tako i na Kosovu ICMP potiče aktivno učešće porodica nestalih lica u ovom procesu. To čini kroz obrazovanje, obuku i finansiranje programa usmjerenih na osnaživanje udruženja porodica nestalih lica, a kroz proces izgradnje međusobnog razumijevanja putem dijaloga između male grupe čelnih ljudi udruženja porodica nestalih Srba i porodica nestalih kosovskih Albanaca. Ova inicijativa je u toku od sukoba na Kosovu. ICMP je naglasio potrebu za većom saradnjom i razumijevanjem među udruženjima porodica nestalih i potrebu za zajedničkim zagovaranjem i koordinacijom među različitim grupama da bi se riješili zajednički problemi u rješavanju pitanja nestalih.

---

³⁶ *Zakon o civilnim invalidima rata*, član 3 (“Službeni glasnik RS”, Br. 52/96).

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

Napredak ka međusobnom razumijevanju i uvažavanju među članovima porodica je značajan. Neka udruženja porodica nestalih lica prepoznaju vrijednost zajedničkog rada, a govoreći zajedničkim glasom imaju veću mogućnost da utiču na ciljeve politika i da promoviraju proces pronalazanja i identifikacije nestalih lica. Učestvovali su na bilateralnim sastancima s institucijama koje rade na pitanju nestalih lica i izložili zajedničke zahtjeve za odgovorima o procesu pronalazanja, ekshumacije i identifikacije nestalih lica. Prate rad na pomenutim zahtjevima i traže da države ispoštuju svoje obaveze. Ova udruženja su takođe počela sa obilježavanjem Međunarodnog dana nestalih lica, održavajući istovremeno zajedničke konferencije za medije i u Beogradu i u Prištini, uključujući mješovitu grupu udruženja porodica kosovskih Srba i Albanaca.

MKCK i organizacije Crvenog krsta također pružaju značajnu podršku porodicama nestalih lica na Kosovu i u Srbiji, kao u ostatku regije. MKCK redovno podržava psihosocijalne projekte, koji se često provode sa lokalnim organizacijama Crvenog krsta. MKCK održava radionice u cijelom regionu, kako bi se potrebe porodica nestalih prenijele vlastima, medijima i društvu u cjelini. Primarni cilj organizacija Crvenog krsta je da prati porodice kroz proces traženja, identifikacije i zaključivanja slučajeva nestalih lica.³⁷

Međutim, nakon 17 godina traženja nestalih i traženja odgovora od organa vlasti, mnoge porodice su iscrpljene i boje se da njihovi nestali srodnici neće nikada biti pronađeni.

VIII. SISTEMI BAZA PODATAKA

Robusni sistemi baza podataka su ključni za svaki proces pronalazanja i identifikacije velikog broja nestalih lica nakon sukoba ili kršenja ljudskih prava. Snažne integrisane aplikacije koje podržavaju obradu i analizu vrlo velikog obima podataka o nestalim licima, istragama i identifikacijama nisu samo ključ za osiguravanje transparentnog i procesa pronalazanja i identifikacije kojim se dobro upravlja, one mogu pomoći i sa dubinskom analizom podataka (data mining) kako bi se prepoznali obrasci nestanka i ekshumacije koji mogu pomoći u daljim naporima na traganju. Štaviše, robustan sistem baza podataka je od suštinske važnosti u pomaganju državama da naprave centralne evidencije nestalih, osiguravajući na taj način tačne, nepristrane informacije svojim građanima i omogućavajući porodicama nestalih da registruju svoje nestale srodnike, što često zna biti preduslov za ostvarivanje socijalnih i ekonomskih beneficija ili reparacije od vlasti.

MKCK je bio među prvim organizacijama koje su prikupljale podatke o licima nestalim u sukobom na Kosovu. MKCK je počeo da pravi spisak nestalih na Kosovu u januaru 1998. godine na osnovu, između ostalog, praćenja zahtjeva – tj. zahtjeva ljudi koji su prijavili da su članovi njihove porodice nestali.³⁸ Nakon sukoba 1998-1999. godine i njegovog ishoda, na ovom spisku našlo se 6.049 imena. Od ovih slučajeva, 1.372 lica su naknadno pronađena živa.³⁹ Na osnovu zahtjeva za traženje MKCK održava privremeni spisak nestalih lica, usaglašen od strane delegacija Beograda i Prištine u Radnoj grupi, te redovno dostavlja nove verzije objema stranama.

Zakon o nestalim licima (član 13.) navodi da će kosovska Komisija za nestala lica da uspostavi i održava Centralni registar nestalih lica. Radi se o bazi podataka koja sadrži podatke o nestalim licima prikupljene iz dostupnih izvora kako bi se pomoglo u otkrivanju identiteta i mjesta na kome se nestala lica nalaze, kao i okolnosti njihovog nestanka. *Zakon o nestalim licima* obavezuje

³⁷ Članak MKCK, *Nestala lica na Zapadnom Balkanu*, 2. juni 2015. god., https://www.icrc.org/en/resource-centre/result?f=document_type%3A%22Article%22&sort=date+desc.

³⁸ Članak MKCK, *Nestala lica na Zapadnom Balkanu*, 2. juni 2015. god., https://www.icrc.org/en/resource-centre/result?f=document_type%3A%22Article%22&sort=date+desc.

³⁹ Ukupan broj od 34.891 lica su prijavljeni MKCK kao nestali u vezi sa sukobima iz 1990-tih.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

kosovsku Komisiju za nestala lica da prikuplja i centralizuje podatke o nestalim licima u svom Centralnom registru. Podatke treba prikupiti iz svih dostupnih izvora.

Komisija za nestala lica Kosova napravila je Centralni registar nestalih lica 2012. godine. Nalazi se u prostorijama Ministarstva javne uprave. Sadrži podatke o 1.764 otvorena slučaja nestalih lica. Kosovska Komisija za nestala lica je u Centralni registar uključila postmortalne podatke o 558 slučajeva identifikovanih nestalih lica. Zbog nedostatka ljudskih resursa, još nisu uključeni podaci o oko 3.000 dodatnih zaključenih slučajeva. Informacije o zaključenim slučajevima su u posjedu ZSM (za Ministarstvo pravde). Centralni registar je dostupan porodicama nestalih lica, kako je i predviđeno *Zakonom o nestalim licima* (član 14.). Članovi porodica ili njihovi pravni zastupnici mogu podnijeti zahtjev za pristup podacima u Centralnom registru Komisiji za nestala lica Kosova, koja je dužna da pregleda zahtjev i donese odluku u roku od petnaest dana od dana primanja zahtjeva. U vrijeme pisanja ovog pregleda stanja, Centralni registar nije dostupan online. Potrebno je uložiti napore da se obezbijedi kompletiranje Centralnog registra kako bi se obuhvatili svi zaključeni i nedavno otvoreni slučajevi, kao i osigurala online dostupnost. Vlasti na Kosovu moraju obezbijediti tehničke kapacitete za održavanje i upravljanje podacima u Centralnom registru kosovskoj Komisiji za nestala lica.

MKCK je bio energičan u pružanju pomoći kosovskoj Komisiji za nestala lica kako bi joj pomogao da ispuni svoje obaveze iz *Zakona o nestalim licima* i uspostavi Centralni registar. Na zahtjev kosovske Komisije za nestala lica, MKCK i Komisija potpisali su u junu 2012. godine Sporazum o predaji softvera za bazu antemortalnih/postmortalnih podataka.⁴⁰

ICMP pomaže vlastima Kosova i Srbije, osiguravajući im pristup svom sistemu baza podataka. Sistem upravljanja podacima za identifikaciju (iDMS) je specijalizovano softversko rješenje koje je razvio ICMP za upravljanje masivnim programima za rješavanje pitanja nestalih lica. Sistem ima skup moćnih integrisanih aplikacija koji podržava obradu, analizu i dijeljenje veoma velikog obima podataka o istragama slučajeva nestalih lica i identifikacijama. U iDMS bazu podataka uključena su 4.415 nestala lica iz sukoba na Kosovu, kao i profili živih srodnika.⁴¹ Podaci su vlastima Kosova i Srbije dostupni putem ICMP-ovog Centra za online upit, koji se nalazi na online platformi za iDMS.⁴²

---

⁴⁰ Članak MKCK, *Nestala lica na Zapadnom Balkanu*, 2. juni 2015.god.,

https://www.icrc.org/en/resource-centre/result?f=document_type%3A%22Article%22&sort=date+desc.

⁴¹ iDMS uključuje podatke o više od 150.000 nestalih lica koje je ICMP prikupio u svom radu diljem svijeta.

⁴² Postoji visoki nivo kontrole nad pristupom osjetljivim informacijama, kao što su podaci o DNK i porodični podaci. Svaki korisnik može pristupiti samo dijelu baze podataka za koju ima odobrenje, a osjetljivi podaci se čuvaju i analiziraju u anonimnom, kodiranom obliku u više stadija procesa. Kako je navedeno u ICMP-ovom izvještaju iz 2014. godine: *Bosna i Hercegovina, osobe nestale usljed oružanih sukoba 1990-ih: pregled stanja*, uopšteno, u području obrade ličnih podataka – uključujući i genetičke podatke – interes i dobrobit pojedinca imaju prioritet nad pravima i interesima društva. Prikupljanje, upotreba i čuvanje ljudskih genetičkih podataka mora, stoga, biti u skladu sa principima informisanog pristanka, povjerljivosti i anonimizacije ličnih genetičkih informacija. Genetičke podatke treba posebno pažljivo zaštititi od otkrivanja ili davanja na uvid trećoj strani (poslodavci, osiguravajuća društva, obrazovne institucije ili porodica) osim u slučaju kada prevladava javni interes, i to u skladu sa zakonom. Učešće članova porodica u procesu identifikacije koji se zasniva na analizi DNK, dobrovoljne je prirode i podliježe njihovom pristanku. Informisani pristanak znači da su porodice unaprijed obaviještene o tome kako će se upotrebljavati njihovi podaci. Obrasci o saglasnosti koje ICMP koristi na Kosovu i u Srbiji navode da će se genetički i drugi lični podaci obrađivati samo u svrhu procesa identifikacije. Pružanje ličnih podataka, uključujući genetičke podatke, kao dokaza u sudskim predmetima predstavlja drugu vrstu upotrebe. ICMP-ovi pravilnici predviđaju da strane u krivičnim postupcima, npr. tužilaštvo ili odbrana koji žele ostvariti pristup dokazima u obliku DNK, moraju precizno definisati pojedinačne slučajeve nestalih lica, a njihovi srodnici moraju pružiti nedvosmislen, informisan i slobodan pristanak da se njihovi podaci koriste u sudskim predmetima. Obrasci o davanju saglasnosti za testiranje DNK koji se danas koriste na Kosovu i u Srbiji omogućavaju članovima porodice da u trenutku pružanja ličnih informacija odluče o tome žele li da daju saglasnost za korištenje njihovih podataka u krivičnim procesima.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

Unaprijeđena regionalna saradnja između zemalja Zapadnog Balkana je odlučujuća za proces traženja i identifikacije nestalih. Ključna komponenta regionalne saradnje jeste transparentno dijeljenje podataka o nestalim licima. ICMP pregovara i potpomaže uspostavljanje baze podataka aktivnih slučajeva nestalih lica iz oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, uključujući i sukob na Kosovu, kao integrisane evidencije lica koja su nestala u sukobima između 1991. i 2000.godine. Zajednička baza podataka će uključiti službenu evidenciju nestalih lica Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Crne Gore, Srbije i ICMP-a. Ova baza podataka će da pruža podršku procesu pronalaženja i identifikacije nestalih lica u regiji – ne samo na Kosovu – tako što će: a) podaci biti trajno dostupni i ažurirani u stvarnom vremenu, što predstavlja tačnu evidenciju aktivnih slučajeva nestalih lica i njihovog ukupnog broja; b) obezbijediti veću transparentnost u otvaranju i zaključivanju slučajeva; c) riješiti pitanje duplih evidencija lica koja su prijavljena kao nestala u više od jedne zemlje; i d) olakšati dijeljenje podataka u posjedu ICMP-a o slučajevima nestalih lica koji su registrovani u ICMP-ovom Online centru za upite, ali koji nisu obavezno registrovani u evidencijama nestalih lica organa vlasti Kosova i Srbije.

U junu 2016. godine Kosovo se saglasilo da učestvuje u projektu “Baza podataka aktivnih slučajeva nestalih lica iz oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji”, uključujući i to da ICMP-u dostavi svoje podatke o otvorenim slučajevima nestalih lica radi uključivanja u ovu bazu podataka, kojoj će pristup i pretraživanje biti omogućeno vlastima na Kosovu, kao i vlastima Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Crne Gore i Srbije, na bazi uzajamnog pružanja podataka o otvorenim slučajevima nestalih lica.

IX. NAUKA I TEHNOLOGIJA

ICMP od 2001. godine u Srbiji i 2003. godine na Kosovu pomaže vlastima pružanjem procesa identifikacije nestalih lica putem DNK metode. Proces identifikacije putem analize DNK, kao što se primjenjuje u pogledu nestalih lica iz sukoba na Kosovu, sastoji se od traženja podudaranja DNK profila iz skeletnih ostataka sa DNK profilima članova porodica nestalih. Stoga mogućnost da se izvrše identifikacije zasnovane na analizi DNK zavisi od izolovanja dovoljnih količina DNK iz post-mortem uzoraka i takođe na prikupljanju genetičkih referentnih uzoraka od srodnika, dovoljnog broja i tipa koji će omogućiti da se vrše provjere podudaranja DNK. ICMP-ov sistem identifikacije putem analize DNK ima visoku kontrolu kvaliteta i od 2007. godine je međunarodno akreditovan standardom ISO 17025.

Naučnici u ICMP-ovoj DNK laboratoriji vrše analizu uzoraka krvi, kostiju i zuba s ciljem ekstrakcije profila DNK iz svakog referentnog i post-mortem uzorka. Kao i referentni uzorci, post-mortem uzorci se prate i obrađuju preko DNK laboratorije sa skrivenim barkod identifikatorima. DNK profili iz post-mortem uzoraka se potom podnose na provjeru podudaranja. Vrsta DNK testiranja koju koristi ICMP je testiranje kratkih ponavljajućih sljedova (STR) na nuklearnoj DNK, s primjenom Y-hromozomskog STR testiranja u posebnim slučajevima gdje se smatra potrebnim u cilju utvrđivanja porodičnog podudaranja.

ICMP unosi sve informacije iz genetičkih referentnih profila i post-mortem profila u svoj sistem baze podataka. Specijalizovani softver za traženje podudaranja DNK koji je osmislio ICMP potom vrši provjeru DNK profila za moguće srodničke veze, kao što su, ali ne ograničavajući se na, sljedeće: roditelj/dijete ili brat/sestra. Kada se pronađu potencijalne veze, vrši se puna analiza srodstva i porijekla koja uključuje sve referentne uzorke da bi se strogo verificovala tačnost srodstva.

Ako se pronađe podudaranje koje je jednako ili prelazi prag od 99,95 posto statističke sigurnosti

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

identiteta, pravi se izvještaj o podudaranju DNK. Svaki izvještaj prolazi opsežan proces provjere u kojem se provjerava dosljednost svih informacija sadržanih u izvještaju prije izdavanje izvještaja relevantnim organima vlasti. Iako je podudaranje DNK uvjerljiv dokaz identiteta pojedinca, ZSM zaključuje zvaničnu identifikaciju koristeći i druge raspoložive antemortalne podatke i izdaje potvrdu o smrti.

Kao što je pomenuto u gornjem tekstu, u kontekstu sukoba na Kosovu, MKCK je sastavio, između ostalog prateći zahtjeve koje su podnijele porodice, spisak od 6.049 pojedinaca koji navodno uključuje i ukupan broj od 1.371 lica koja su pronađene živa ili posjećena u zatvorima. Danas, broj lica sa spiska koji vodi MKCK čija se sudbina ne zna je 1.665. Na osnovu prikupljanja referentnih uzoraka od porodica nestalih iz sukoba na Kosovu, ICMP procjenjuje da ukupan broj nestalih lica iz sukoba na Kosovu iznosi oko 4.500.

Do 31. decembra 2016. godine, ICMP je prikupio 14.810 referentnih uzoraka od članova porodica koji su ICMP-u prijavili nestale srodnike. Ovi referentni uzorci predstavljaju 4.415 nestalih lica.

ICMP je počeo primati post-mortem uzorke od srbijanskih vlasti u junu 2002. godine a od UNMIK-a u 2003. godini. Do 31. decembra 2016.godine, ICMP je primio od Kancelarije za nestala lica i forenziku UNMIK-a (OMPF) i EULEX-a i srbijanskih vlasti 7.207 post-mortem uzoraka na obradu DNK. Iz ovih post-mortem uzoraka ICMP je dobio 5.691 profila DNK, od kojih su 3.239 jedinstveni profili. Drugim riječima, ICMP je iz post-mortem uzoraka izolovao profile DNK koji potencijalno mogu imati podudaranje DNK sa 3.239 pojedinačnih nestalih lica.

Danas, poređenjem 3.239 jedinstvenih profila koje je ICMP izolovao iz post-mortem uzoraka sa referentnim uzorcima od 14.517 članova porodice koji su prijavili nestale srodnike, ICMP je dobio 2.539 podudaranja DNK. Znači, ICMP je pomogao srbijanskim i kosovskim vlastima da pouzdano identifikuju 2.539 pojedinačnih nestalih lica koristeći savremene naučne metode.

Međutim, tokom godina broj podudaranja DNK koja predstavljaju nove identifikacije je dramatično opao (Slika 2. u daljem tekstu ilustruje trend u smislu pronalaženja novih podudaranja DNK). Pad u broju dostavljenih novih jedinstvenih izvještaja o podudaranju DNK treba se razmatrati u vezi sa brojem neriješenih slučajeva nestalih lica sa MKCK-ovog spiska nestalih lica iz događaja na Kosovu; u martu 2006. godine MKCK je obavijestio da ima 2.389 neriješenih slučajeva,⁴³ u aprilu 2010. godine bilo ih je 1.862,⁴⁴ a u decembru 2016. godine bilo je 1.665 slučajeva.⁴⁵

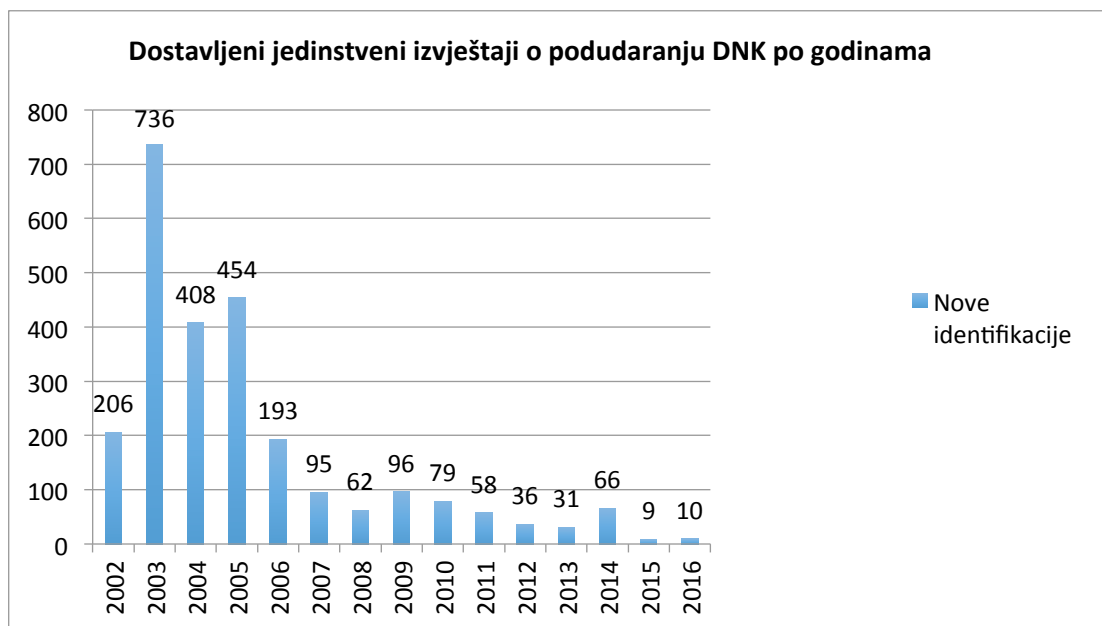
---

⁴³ MKCK Vijesti, 06/10: Kosovo, MKCK sa žaljenjem konstatuje sporo postizanje napretka u radu radne grupe za nestala lica, 09-03-2006.

⁴⁴ ICMP, *Situacija na Kosovu: Pregled stanja*, 2010.

⁴⁵ Podatke ljubazno obezbijedio MKCK.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

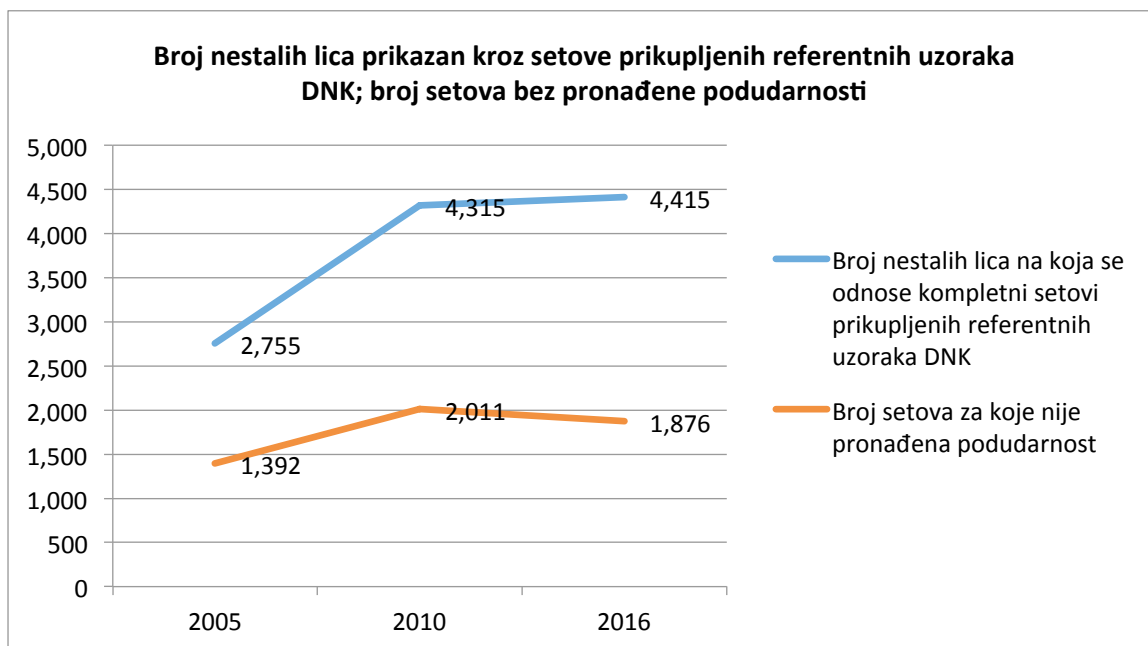
Slika 2:

Dostavljeni Jedinstveni izvještaji o podudaranju DNK po godinama

ICMP je izdao veliku većinu izvještaja o podudaranju DNK (1.997) prije 2007. godine (78 procenata od ukupnog broja nestalih lica za koja je pronađena podudarnost DNK). Već 2005. godine u svom prvom Izvještaju o pregledu stanja na Kosovu, ICMP je predvidio nisku stopu novih identifikacija, što se i pokazalo tačnim. Predviđanje ICMP-a je bilo zasnovano na njegovoj procjeni velikog broja genetičkih referentnih uzoraka koji je prikupio, velikog broja profila koje je već dobio iz post-mortem uzoraka, i naglog pada u lociranju i iskopavanju tajnih grobnica.

Slika 3. u daljem tekstu pokazuje broj nestalih lica predstavljenih kompletnim setovima referentnih porodičnih uzoraka – danas taj broj iznosi 4.415 nestalih lica. Zabrinjava činjenica da se 1.876 jedinstvenih setova genetičkih referentnih uzoraka koje su dostavili članovi porodica koji još uvijek tragaju za svojim nestalim srodnicima ne podudaraju ni sa jednim od 3.239 jedinstvenih profila koje je ICMP izolovao iz post-mortem uzoraka. Drugim riječima, članovi porodica 1.876 nestalih lica još uvijek čekaju na odgovore u vezi sa sudbinom njihovih nestalih srodnika.

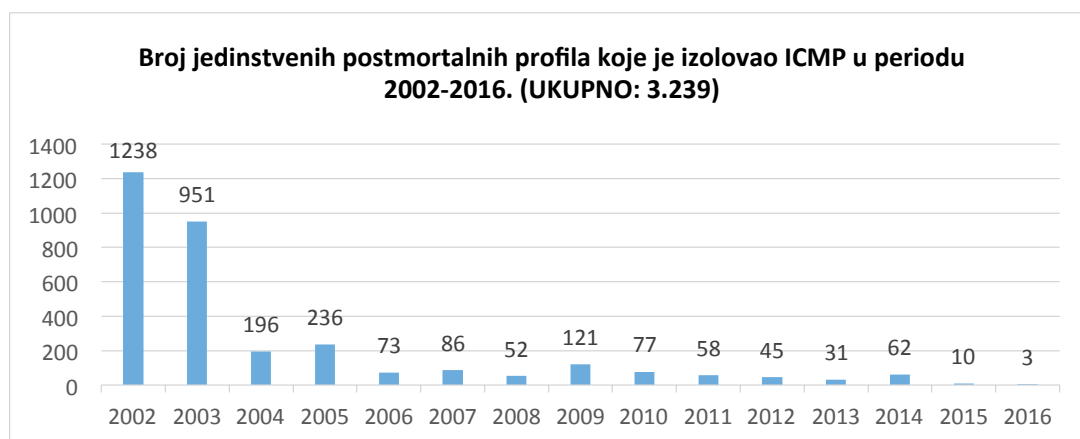
**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

Slika 3.

Broj nestalih lica prikazan kroz setove prikupljenih referentnih uzoraka DNK; broj setova bez pronađene podudarnosti

Kako je ranije pomenuto, od 2003. godine ICMP je od UNMIK-ovog OMPF-a, EULEX-a i srbijanskih vlasti primio 7.207 post-mortem uzoraka na obradu i analizu DNK. Iz ovih post-mortem uzoraka ICMP je izolovao 5.691 genetički profil, od kojih su 3.239 jedinstveni genetički profili koji se odnose na pojedinačna lica. ICMP je obradio i profilisao veliku većinu primljenih uzoraka do 2005. godine. Slika 4. u daljem tekstu prikazuje broj novih jedinstvenih profila izolovanih vremenom iz primljenih postmortalnih uzoraka. Broj novih jedinstvenih postmortalnih genetičkih profila se znatno smanjio nakon 2006. godine.

Slika 4:

Broj jedinstvenih postmortalnih profila koje je ICMP izolovao u periodu 2002-2016.

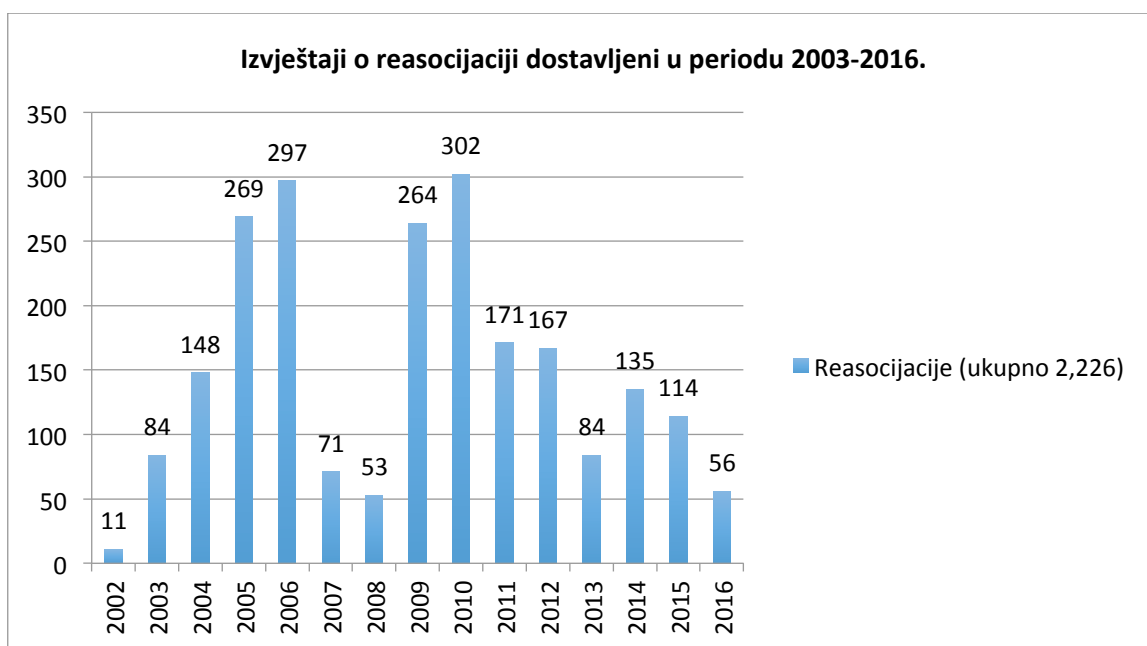
Važno je napomenuti da je vremenom jaz između primljenih post-mortem uzoraka i dobivenih novih jedinstvenih genetičkih profila zabrinjavajuće rastao. U periodu 2002.-2005.godina, ICMP je dobio jedinstveni post-mortem profil za svakih 1,4 obrađenih post-mortem uzoraka. U periodu 2006.-2010. godina, ICMP je dobio jedinstveni post-mortem profil za svakih 4,6 obrađenih post-mortem uzoraka, što ukazuje na to da uzorci koji su primljeni u ovom periodu pretežno predstavljaju male dijelove tijela pojedinaca za koje su prethodno podneseni uzorci. U periodu

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

2011.-2016. god., ICMP je dobio jedinstveni post-mortem profil za svakih 5,4 obrađenih post-mortem uzoraka.

Razlog za rastući jaz jeste činjenica da je od kraja 2006. godine većina primljenih post-mortem uzoraka bila sa skeletnih uzoraka lica za koje je ICMP već dobio profil DNK iz prethodno podnesenih post-mortem uzoraka. ICMP izvještaji o ovim slučajevima su poznati kao izvještaji o reasocijaciji. ICMP je dobio mali broj novih podudaranja DNK (542 nova podudaranja DNK) i veliki broj izvještaja o reasocijaciji (1.417). ICMP izdaje izvještaj o reasocijaciji za uzorak kako bi ukazao da se on podudara sa drugim uzorcima koji su već podneseni i identifikovani. Ovo omogućava da se izvrši reasocijacija razdvojenih skeletnih elemenata - koji se pojavljuju kao posljedica miješanja tijela u složenim grobnicama ili kao posljedica tajnih ponovnih ekshumacija posmrtnih ostataka i njihovog ukopavanja na sekundarne lokacije - bilo sa već identifikovanim slučajevima bilo sa drugim prethodno DNK-profilisanim skeletnim elementima za koje nema identifikacije DNK. Vidjeti sliku 5. u daljem tekstu.

Omjer postmortem uzoraka koje je primio ICMP prema broju dobivenih novih jedinstvenih genetičkih profila je rezultat činjenice da je u protekloj deceniji većina postmortem uzoraka uzeta sa skeletnih ostataka pronađenih u mrtvačnici u Prištini, koji su već bili uzorkovani nekoliko puta od strane različitih institucija, uključujući UNMIK, OMPF i EULEX. Ovo takođe ukazuje na činjenicu da je u posljednjoj deceniji došlo do pada broja tajnih grobnica koje su locirane i iskopane, a uz manje iskopavanja i manje pronađenih i uzorkovanih slučajeva, došlo je do značajnog smanjenja broja novih podudaranja DNK, i velikog broja reasocijacija. Ove brojke potvrđuje činjenica da EULEX ZSM izvještava da su u periodu između 2009. i 2016.godine samo 232 tijela i 268 dijelova tijela ekshumirani od strane, ili uz pomoć, EULEX ZSM.

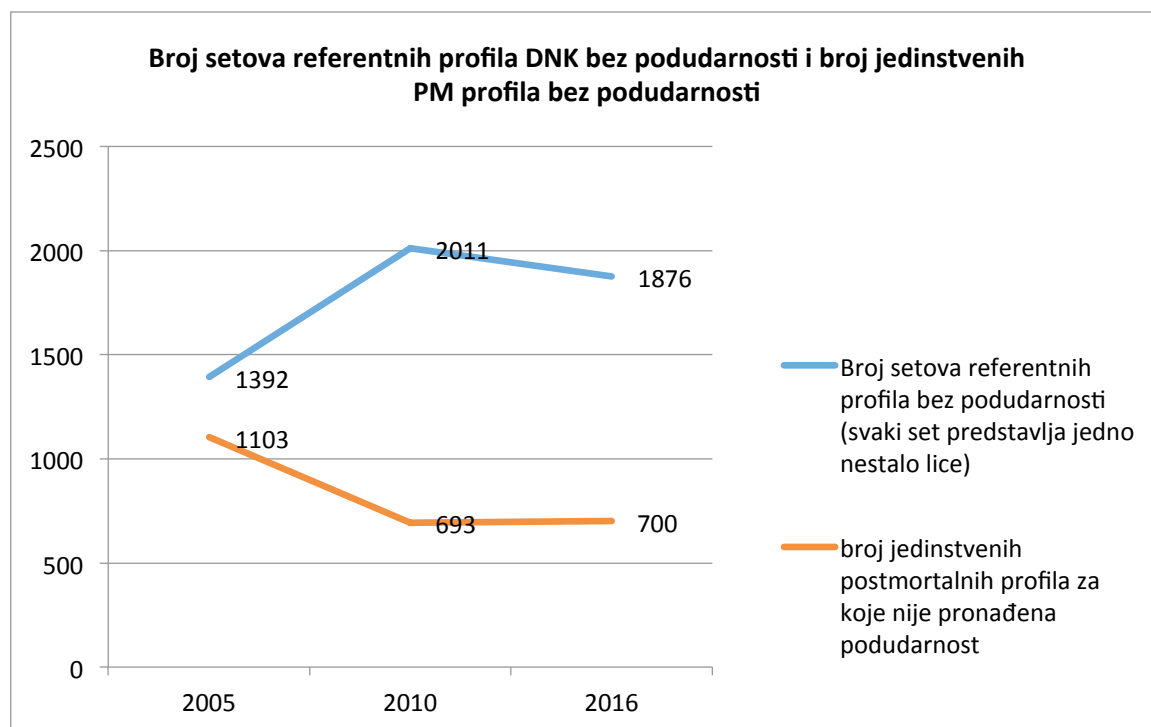
*Slika 5:
Izvještaji o reasocijaciji dostavljeni u periodu 2002-2016.*

ICMP uzima referentne uzorke članova porodice, koji ICMP-u daju antemortalne podatke o nestalom srodniku ili srođnicima. Većina referentnih uzoraka donirana je na inicijativu samih članova porodica. U drugim slučajevima, komisije za nestala lica Kosova ili Srbije, UNMIK, OMPF ili EULEX-ov ZSM tražile su od ICMP-a da od određenih članova neke porodice uzme referentni

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

uzorak.

U 2010. godini, ICMP je imao potpune setove referentnih uzoraka za 1.800 pojedinaca koji nisu identifikovani; danas je taj broj porastao na 1.876. Pored toga, u izvještaju iz 2010. godine, *Kosovo: Pregled stanja*, ICMP je konstatovao da postoje 693 jedinstvena profila DNK uzeta sa posmrtnih ostataka, koji nemaju odgovarajuću podudarnost sa bilo kojim od tadašnjih 14.517 referentnih porodičnih uzoraka koje je prikupio ICMP. Danas, broj jedinstvenih profila DNK dobivenih iz post-mortem uzoraka iznosi 700 i nijedan se ne podudara sa bilo kojim od sadašnjih 14.810 referentnih porodičnih uzoraka. Vidjeti sliku 6. u daljem tekstu.

Slika 6:

Broj setova referentnih profila DNK bez podudarnosti i broj jedinstvenih PM profila bez podudarnosti

Jedno od ključnih pitanja koje se mora riješiti kako bi se ovaj proces pokrenuo naprijed jeste da se riješi pitanje zašto se 1.876 slučajeva nestalih lica za koje ICMP ima puni set referentnih uzoraka krvi koje je dostavilo više od 5.600 članova porodica nestalih ne podudara ni s jednim od 700 jedinstvenih koštanih profila DNK. Vjerovatno je da su pogrešne identifikacije koje su se desile između 1999. i 2002. godine, prije uvođenja DNK analize kao primarnog sredstva identifikacije ljudskih ostataka, značajan faktor u nerješavanju pitanja ovih ostataka. Ova situacija nije se promijenila više od jedne decenije, uprkos opsežnim naporima od strane EULEX-a i ICMP-a.

S ciljem sticanja uvida u profile DNK dobivene iz post-mortem uzoraka a za koje nema podudaranja, forenzičko osoblje EULEX-a u sastavu OSM otpočelo je pregled neidentifikovanih posmrtnih ostataka, projekat slučajeva bez imena (NN), u mrtvačnici u Prištini 2010. godine. To je završeno u 2012. godini. U svom godišnjem izvještaju EULEX OSM utvrdio je da u mrtvačnici u Prištini ima 342 NN slučaja. Od tog broja, 246 slučajeva su muškarci, od kojih su 157 (64 procenta) skeleti i 89 (36 procenta) veoma fragmentovani skeletni dijelovi.⁴⁶ Bilo je 96 NN slučajeva žena, od kojih su 82 (85,4 procenta) bili skeleti i 14 (14,6 procenta) veoma

⁴⁶ EULEX-ZSM Godišnji izvještaj o aktivnostima (2012-ZSM005), strana 7.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

fragmentovani skeletni dijelovi.⁴⁷ Od muškaraca, gotovo dvije trećine (61,4 procenta) imali su dokaz nasilne traume, najčešće prostrijelne rane. Od žena, 27 procenata je pokazivalo dokaze o nasilnoj traumi. EULEX ZSM je naveo u svom izvještaju da bi se od ukupnih 342 NN slučaja, 94 slučaja mogla identifikovati u budućnosti dok identifikacija nije moguća za preostalih 248 slučaja.⁴⁸

Pregled NN slučajeva u mrtvačnici u Prištini rezultovao je podnošenjem velikog broja post-mortem profila ICMP-u na DNK testiranje, a EULEX ZSM izvještava da je 45 slučajeva nestalih lica riješeno na osnovu analize DNK od strane ICMP-a.⁴⁹ Međutim, u vrijeme pisanja ovog izvještaja, 700 jedinstvenih profila iz post-mortem uzoraka bez nađenog podudaranja ostaje u bazi podataka ICMP-a, brojka koja je u suprotnosti sa brojem NN slučajeva za koje EULEX ZSM navodi da su smješteni u mrtvačnici u Prištini. Nadalje, značajan broj slučajeva neidentifikovanih posmrtnih ostataka očigledno povezanih sa sukobom su i dalje smješteni u mrtvačnici u Prištini i EULEX ZSM-u. Mora se izraditi plan u vezi sa rješavanjem ovih slučajeva koji bi nužno uključivao rješavanje pitanja potencijalnih pogrešnih identifikacija na osnovu klasičnih metoda.

Prema izvještaju iz 2011. godine, OSM je napravio klasifikaciju aktivnih slučajeva. Za nestala lica kosovskih Albanaca, kategorije su: “spaljen”, “izvan Kosova”, “Kosovo (Dren)”, “drugi slučajevi”, “pogrešne identifikacije” i “nekategorizovani”. U izvještaju OSM navodi 70 pogrešnih identifikacija od ukupno 1.299 nestalih kosovskih Albanaca. OSM u izvještaju navodi i da je 428 nestalih kosovskih Albanaca označeno kao “nekategorizovani”, a 102 kao “drugi slučajevi”.⁵⁰ OSM je 428 slučajeva označenih kao “nekategorizovani” podijelio u sljedeće podgrupe: “grobља na Kosovu”, “nezvanični ukopi”, “tajni ukopi” i “NN koji se nalaze u OSM-u”. Ove podgrupe ne isključuju mogućnost netačnih identifikacija.

Kako ICMP navodi u svom izvještaju iz 2010. godine, na osnovu rezultata pokušaja da se odgovori na zahtjeve porodica da se analizom DNK potvrde identifikacije koje su prvobitno izvršene bez primjene analize DNK na Kosovu, stopa pogrešnih identifikacija kod slučajeva koji su zaključeni bez DNK, mogla bi biti najmanje 17 procenata. ICMP je 2010. godine napravio analizu DNK 77 slučajeva iz područja Mitrovice, koji su prethodno zaključeni na temelju klasičnih metoda identifikacije. Rezultati su pokazali da je 13 od 77 identifikacija bilo netačno.⁵¹ Imajući u vidu da je oko 2.000 slučajeva zaključeno na temelju klasičnih metoda identifikacije tokom 1999. i 2000. godine, broj netačnih identifikacija mogao bi biti najmanje 340 slučajeva, na osnovu omjera utvrđenih pogrešnih identifikacija, koje je ICMP ispravio putem analize DNK slučajeva iz područja Mitrovice. Na taj način je potvrđena potreba za rješavanjem problema pogrešnih identifikacija, tj. načina pružanja informacija porodicama nestalih.

Razlog zbog kojeg prethodne pogrešne identifikacije vjerovatno doprinose trenutnoj situaciji jeste da porodice koje su dobile klasičnim metodama pogrešno identifikovana tijela vjerovatno nisu dale uzorke krvi za identifikaciju putem DNK. Isto tako, klasičnim metodama pogrešno identifikovana tijela nisu testirana za DNK, i zbog toga neće biti podudaranja sa porodicama sa kojima je to nestalo lice u srodstvu.

Prikupljanje genetičkih referentnih uzoraka od članova porodica koje su svoje nestale identifikovale nenaučnim metodama odnosno bez pomoći DNK, bi moglo omogućiti rješavanje

⁴⁷ *Ibid*, strana 8.

⁴⁸ *Ibid*, strana 10.

⁴⁹ *Ibid*, strana 9.

⁵⁰ EULEX-OSM Izvještaj o godišnjim aktivnostima na rješavanju pitanja nestalih lica, 2011. (2012-Dfm-005)

⁵¹ ICMP, Situacija na Kosovu: pregled stanja 2010., str. 8

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

značajnog broja neidentifikovanih ostataka u mrtvačnici u Prištini, te obezbijediti izričit smjer za fokusiranje na dokazive pogrešne identifikacije i njihovo rješavanje.

X. ZAKLJUČCI

Sedamnaest godina je prošlo od završetka sukoba na Kosovu. Učinjen je značajan napor da se pronađu i identifikuju nestala lica. Terenske operacije su rezultovale pronalazanjem više od 6.000 slučajeva posmrtnih ostataka na Kosovu, i gotovo 900 u Srbiji. Od 2002. godine više od 2.500 slučajeva nestalih lica je riješeno korištenjem analize DNK. Približno 2.000 slučajeva je identifikovano klasičnim metodama vizuelne identifikacije prije 2002. godine. Danas se nestalima smatra više od 1.600 lica.

Porodice nestalih, iako iscrpljene nakon 17 godina traženja odgovora, i dalje igraju aktivnu ulogu u ovom procesu te i dalje vrše lobiranje vlasti za odgovore.

Zakon o nestalim osobama, koji propisuje prava porodica i obaveze vlasti, usvojen je na Kosovu, iako je njegova implementacija nepotpuna. Na Kosovu porodice nestalih lica mogu pristupiti beneficijama u skladu sa *Zakonom o mučenicima*, iako porodice nestalih branilaca primaju veće isplate od porodica nestalih civila. U Srbiji još nije usvojen zakon o nestalim licima. Porodice nestalih lica u Srbiji imaju ograničen pristup beneficijama prema *Zakonu o civilnim žrtvama rata*, ali samo ako svoje nestale srodnike registruju kao umrle.

Na Kosovu, Komisija za nestala lica u okviru nacionalnih tijela djeluje od 2006. godine. Njeni kapaciteti su ograničeni i ima samo prešutnu političku podršku kosovskih vlasti. Njena nadležnost za saradnju s domaćim i međunarodnim institucijama i sa porodicama nestalih je oslabljena zbog činjenice da je Zavodu za sudsku medicinu također propisana ova nadležnost prema *Zakonu o sudskoj medicini*. U Srbiji, Komisija za nestala lica djeluje od 1991. godine. To je jedina institucija u Srbiji odgovorna za koordinaciju potrage za nestalim licima.

Centralna evidencija o nestalim licima koja sadrži podatke o aktivnim slučajevima nestalih lica uspostavljena je od strane kosovske Komisije za nestala lica. U toku je unos podataka o zaključenim slučajevima. MKCK održava privremenu listu nestalih lica iz događaja na Kosovu, koja je usaglašena od strane vlasti u Beogradu i Prištini. U toku su naponi na uspostavljanju regionalne baze podataka o aktivnim slučajevima nestalih lica iz sukoba u bivšoj Jugoslaviji, koja će uključivati podatke dostavljene od strane srbijanske i kosovske komisije za nestala lica, te će pružiti uživo ažurirane brojeve u realnom vremenu.

Vrši se postepen prenos nadležnosti sa međunarodne zajednice (EULEX) na kosovske organe vlasti. Lokalni tužioci iz STK su danas odgovorni za izdavanje naloga za ekshumacije tajnih grobnica na teritoriji Kosova. Bez obzira na to, EULEX i dalje zadržava isključivi mandat za rješavanje pitanja nestalih lica.

Stopa otkrivanja tajnih grobnica je naglo pala od 2005. godine, uprkos značajnim naporima međunarodne zajednice.

ICMP ima 700 DNK profila bez podudarnosti dobivenih iz postmortem uzoraka, koji se ne podudaraju sa genetičkim referentnim uzorcima koje su dale porodice koje još uvijek tragaju za svojim nestalim srodnicima, koji predstavljaju 1.876 nestalih lica. Vrlo je vjerovatno da je ova situacija rezultat oko 2.000 identifikacija izvršenih u periodu 1999-2002. godina kada su lica

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAŽENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

identifikovana na osnovu odjevnih predmeta i ličnih stvari pronađenih sa posmrtnim ostacima, što povećava mogućnost greške.

Porodice nestalih lica ponavljaju svoj zahtjev prema vlastima Kosova i Srbije za otvorenim i transparentnim procesom rješavanja međusobno povezanog pitanja pogrešnih identifikacija i NN slučajeva. Na sastanku između porodica kosovskih Srba i Albanaca čiji je domaćin bio N.J.V Princ od Velsa u Clarence House-u u martu 2017. godine, pomenut je problem pogrešnih identifikacija i NN slučajeva. Porodice su pozvale vlasti da preuzmu glavnu ulogu u sistematičnom rješavanju slučajeva. Jasno je da se pitanje pogrešnih identifikacija konačno mora riješiti.

XI. PREPORUKE

11.1 Unaprijeđena institucionalna saradnja, politička volja i finansijska odgovornost

- 1) Kosovske i srbijanske vlasti trebale bi istražiti mehanizme direktne saradnje na istragama slučajeva lica nestalih u sukobu na Kosovu.
- 2) Potrebna je veća demonstracija političke volje za rješavanje ovog pitanja od strane vlasti na Kosovu i u Srbiji. Takva demonstracija političke volje bi uključivala sljedeće:
  - a. Vlasti Kosova i Srbije trebale bi dodijeliti povećane finansijske i odgovarajuće ljudske resurse vlastitim komisijama za nestala lica;
  - b. Kosovske vlasti trebale bi ojačati tehničke kapacitete ZSM i STK; Međunarodna zajednica (EULEX) trebala bi osigurati potpunu odgovornost domaćih organa nad istragama o slučajevima nestalih lica predavanjem svih takvih slučajeva STK-u;
  - c. Srbijanske vlasti treba da obznane rezultate istrage o navodnom spaljivanju posmrtnih ostataka u tvornici aluminija u Mačkatici (u blizini Surdulice) na jugu Srbije u maju 1999. godine. Radi se o preduslovu za transparentan proces rješavanja pitanja nestalih u sukobu na Kosovu i neophodan je za okončanje špekulacija porodica nestalih koje traže odgovore.

11.2 Zakonodavstvo

- 1) Potpuna implementacija *Zakona o nestalim licima* Kosova, uključujući:
  - a. Ministarstvo pravde Kosova treba da predloži podzakonske akte o prestanku potrage, koje bi potom trebale odobriti vlasti Kosova;
  - b. Komisija za nestala lica Kosova treba da usvoji propis kojim se utvrđuju procedure vezane za Centrala evidencija nestalih lica, uključujući korištenje, registrovanje, isključivanje i razmjenu podataka, i njihovu verifikaciju i upravljanje u skladu sa Zakonom o zaštiti ličnih podataka i Zakonom o klasifikaciji informacija; i
  - c. Vlasti Kosova treba da imenuju potpredsjednika Komisije za nestala lica Kosova iz reda nevećinskih zajednica.
- 2) Srbija treba da izmijeni i dopuni Zakon o civilnim invalidima rata i Zakon o krivičnom postupku kako bi proširila definiciju žrtve da uključi nestala lica i oštećene strane da uključi porodice nestalih da bi porodice nestalih lica mogle pristupiti pravima i beneficijama u skladu sa ovim zakonom.

“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”

11.3 Porodice nestalih

- 1) Kosovske i srbijanske vlasti trebaju pojačati napore da osiguraju prava porodica nestalih na istinu, pravdu i reparacije, bez obzira na njihovo etničko i religijsko porijeklo ili nacionalnu pripadnost, te ulogu tokom sukoba.
- 2) Kosovske i srbijanske vlasti trebaju pružiti finansijsku podršku za aktivnosti udruženja porodica nestalih.
- 3) Udruženja porodica nestalih trebaju nastojati dodatno ojačati svoje organizacijske kapacitete i zajedničku saradnju.
- 4) Udruženja porodica nestalih trebaju potaknuti veće uključivanje mladih u svoj rad kako bi obezbijedile održivost procesa.

11.4 Sistemi baza podataka

- 1) Potrebno je provesti otvoren i transparentan proces kako bi se pregledala konsolidovana lista nestalih.
- 2) Komisija za nestala lica Kosova treba da obezbijedi dovršavanje Centralnog registra nestalih lica, uključujući približno 3.000 zaključenih slučajeva.
- 3) ZSM, u čijem su posjedu podaci o zatvorenim slučajevima, trebao bi i dalje ove podatke držati dostupnima Komisiji za nestala lica Kosova kako bi ona obezbijedila dovršavanje Centralnog registra nestalih lica.
- 4) Komisija za nestala lica Kosova treba da Centralni registar nestalih lica učini dostupnim online, te u kontinuitetu održava, upravlja i ažurira bazu podataka kako bi obezbijedila tačne i blagovremene podatke porodicama nestalih lica na transparentan način.
- 5) Komisija za nestala lica Kosova i Komisija za nestala lica Srbije treba da u potpunosti učestvuju u uspostavljanju baze podataka aktivnih slučajeva nestalih lica iz oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, dostavljanjem minimuma potrebnih podataka za aktivne slučajeve nestalih lica ICMP-u s ciljem uključivanja u ovu bazu podataka.

11.5 Nauka i tehnologija

- 1) Komisija za nestala lica Kosova u saradnji sa Ministarstvom pravde Kosova treba da koordiniše višeagencijski proces, uključujući EULEX-ov ZSM i ICMP, te da daju redovan uvid u ostvareni napredak Komisiji za nestala lica Srbije, kako bi se riješilo pitanje neidentifikovanih posmrtnih ostataka i mogućih pogrešnih identifikacija putem:
  - a. otvorenog i transparentnog pregleda slučajeva zaključenih klasičnim metodama identifikacije na osnovu pretpostavljenog identiteta, zajedno sa procjenom neidentifikovanih slučajeva u mrtvačnici u Prištini kako bi se

**“PODRŠKA U PROCESU PRONALAZENJA I IDENTIFIKACIJE
NESTALIH LICA - RJEŠAVANJE ZASTOJA”**

odredio obim pogrešnih identifikacija koje su se mogle desiti prije korištenja analize DNK kao primarnog sredstva identifikacije ljudskih posmtnih ostataka;

- i
- b. prikupljanja dodatnog genetičkog referentnog materijala članova porodica koji su ranije identifikovali svoje nestale srodnike bez korištenja tehnologije zasnovane na analizi DNK kako bi se potencijalno identifikovali NN slučajevi i na taj način utvrdilo gdje su se desile pogrešne identifikacije do kojih je došlo prije uvođenja procesa zasnovanog na analizi DNK 2002. godine.